

1. Alberti / Valent. / diff. de
munificentia Divina in
N. T. Lipsie, 1668.
2. Arcularij / Danz. / diff. sistens
theses Theologice de Quæstio-
nibus aliquot controversis,
Marburgi, 1695.
3. Hunnij / Azid. / proposi-
tiones theologice de eter-
na prædestinatione filio-
rum Dei ad Salutem,
francesfurti, 1594.

99 A 6909

37
34
M. AVGVSTI GVILIELMI
REINHARTI,
ECCLESIAE HERINGENSIS PASTORIS PRIMAR. ET
CONSISTORII ADESSORIS

DE
SCOPVLIS QVIBVSDAM EX HYMNIS
CVM AKPIBEIA, COLLIGENDIS,
COMMENTATIO I.

AD VIRVM
SVMME REVERENDVM, AMPLISSI-
MVM ATQVE DOCTISSIMVM
DOMINVM
JO. CHRISTIANVM
STEMLERVM,

THEOLOGVM DOCTRINÆ PARITER ET GER-
MANÆ ILLIVS SOLIDÆQVE PIETATIS LAV-
DE EXCELLENTEM,

*HODIE APVD TORGAVIENSES PASTOREM PRIMARI-
VM, ET EIVSDEM DIOECESEOS EPHORVM GRAVISSIMVM AMICVM
SVVM ET VETERANVM, ET VENERANDVM,*

*SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES,
LIPSIAE HOC IPSO, QVOD AGITVR, ANNO MDCCXXXI.*

SOLENNI RITV CAPESENTEM,
ΦΙΛΙΑΣ ΕΝΕΚΑ, ET CONGRATVLATIONIS
ERGO PERSCRIPTA.

SONDERSHVSVÆ,
LITERIS IAC. ANDR. BOCKII, TYPOGR. AVLICII

M. AUGUSTI GYLLIEMI
RECTORIS
SOCIETATIS QUINQUEM EX HYMNIS
CORUM
DOMINUM
IO. CHRIS. TAVVM
ET ALIUM
HONORIS
ATIONIS

VIR SVMMÆ REVERENDE,
DOMINE, FAVOR ATQVE
FRATER IN CHRISTO
SINGVLARITER MIHI COLENDE.

Sicut rerum omnium, quibus ad
litteras & ad virtutem accendi-
mur, nihil esse, existimo, quod
nos perinde excitet, quam si ad
amandum vel imitandum ii no-
bis proponuntur, quorum est
eximia propter singularem
probitatis & eruditionis ratio-
nem, apud optimos quosque,
vel admiratio, vel opinio; Sic
b. JOELIÆ HOFMANNO,
viro prudenti, &, dum vive-
ret, Reipubl. Sangerhusanæ ornamento, communi quondam
nostro fautori, etiam post funera, obstrictum me profiteor,
quod is, adhibita ad Te considerandum penitus industria,

A 2

non

non solum virtutem tuam mihi prædicavit primus, sed & illud præterea effecit, ut illa divinarum humanarumque rerum cum benivolentia, caritateque consensio, quæ Ciceroni amicitia vocatur, nos inter stabiliretur. Enimvero qualis ab eo tempore, duce tam bono, inventus mihi sit thesaurus, qualem mihi selegerim amicum, id nemini libentius dico, quam mihi metipso, qui, perspecta vel fide, vel virtute amici, pridem didici, supervacaneam esse, immo cum turpi quadam assentatione, conjunctam, commemorationem eorum, quæ me ad amandum moverunt momentorum.

Sed excessit e vita, opinione quidem citius, fautor, & nostræ stator amicitia *Hoffmannus*. Tibi præterea Sangerhusa Numburgum, & mihi, Francohusa, Heringiam concedendum est, Numinis quidem intercedente sapienti consilio. Itaque, ne nostra emoriatur amicitia, vel ejus saltem robor debilitetur & cadat, verendum est. Sed neutrum ab isto vel casu, vel mutatione, existit. Dolemus quidem inopinatum fautoris discessum, at eum tamen æquo animo ferimus, memoriam viri, de nostra amicitia tam bene meriti, reuerenter habentes, & manibus ejus bene præcantes, diuinioribus edocti literis, certo persuasi, mortem tantummodo esse funestam iis, quorum cum vita salus æterna extinguitur, non, quorum felicitas, per liberatorem, fide prehensum, parta, interire non potest. Nutum præterea sequimur lubentes ejus, qui res nostras sapienter moderatur & statuit, aliquo antea locorum interuallo disjunctos, longinquiori spatio a se inuicem diuellere. Nec minus mentem seruamus honestæ jucunditatis, semel perceptæ, memorem, minime omnium passuri, vt vlla vel ætatis degendæ, vel vicissitudinis ferendæ ratio, suavissimi illius, ejusdemque veri rectique amore perciti sensus, remaneat expers.

Quo

Quo pacto, ne omni pariendarum voluptatum spe plane excidisse videamur, neue ullis tegi simulationum involucris, aut quasi velis quibusdam obtendi nostram vtriusque aduersus alterum voluntatem, putandum sit, literarum, quod ante hos duodecim annos nos inter viguerat commercium, commode reuocatur. *Est in amicitia, Cicerone iudice, necessarium, ut alter nibilo sese plus, quam alterum diligat, quod si enim tantillum interfit, jam amicitiae nomen occiderit, cuius est ea vis, ut simul atque sibi aliquid, quam alteri, maluerit, nulla sit.* * Ad hujus tam sapientis rationem moniti, quanta fieri potest, ut, & assiduitate, & ingenuitate, me componam, omnem lapidem moueo: repeto scribendi officium, &, dum repeto, meam amoris significationem, non solo ardore, qui adolescentulorum mos est, sed stabilitate potius, & constantia, iudicandam, nihil mihi aliud, testificor, esse, nisi velle, ut bonis omnibus, quibus TE adhuc affecit diuina *περσοια*, fruaris ex voto; atque ad praestantiam virtutis, ingenii, fortunæ, quam consecutus es, maiora indies accedant incrementa.

Quapropter intimis animi gaudiis perfundor, postquam superiori anno renunciatum mihi est, in eo versari res, fortunaeque tuas, ut, relicta ea statione sacra, quam Numburgi cum omnium applausu peregisti, Torgauiam translatus, ad obeundum grauissimum Praesulis in eadem ciuitate munus, diuino iudicio studioque delatum, TE accingas, ejusdemque primordia ritu capias sollemniori: causamque adeo satis iustam, mihi subnasci, intelligo, meam erga TE voluntatem publico quodam scripto declarandi, maxime, cum non minori voluptatis sensu acciperem, nouo TE & publico quidem doctrinae pietatisque testimonio ornari ab academia Lipsiensi, quæ communi celeberrimorum virorum suffragio, Doctorem Theologum TE non ita pridem renunciauit.

(*) L. I. de legibus.

Solet alioqui hujusmodi dignitas, si veteranum illum Vitembergensium Theologum, *Iustum Jonam*, judicem, audiamus, ex nostro ordine paucis admodum, & nemini, nisi cuius ingenium & mores longo usu perspecti fuerint, decerni. (*) Quo magis virtutem tuam, Viris probatam optimis, facio magni, deque gratulandi partibus, argumento item, in quo pertractando, officium meum religiose, caste, integreque verferetur, cogitare incipio. Ubi tamen illius, quod, e foro literario petitur, *de quibusdam inferiorum scholarum Reſtoribus in ecclesias academiasque vocatis*, olim conscripsi, & honoribus. S. R. CLVGII nostri dicaui, continuationem impetrare a me vix potui; non, quod iudicem, tua & persona & meritis, quæ in scholas ecclesiamque summa sunt, illud esse indignum, sed quod existimem, ingratum me fore molestumque aliis, si eadem, quod dicitur, chorda, semper oberrem.

Itaque e foro literario exspatior in theologicum, atque ibi, quanta fieri potest, circumspectione, pondero, notabiliores istos scopulos, quos nonnulli in theologia hymnica, nec sine ratione, sibi visi sunt invenisse. Id mihi nimirum haud grauatim dederis, FRATER, cum omni theologiam tractandi interiore modo, ita comparatum oportere esse, vt ad *ὑποτυπώσεις των ὑμνημάτων λογων*, ea proxime accedat. Itaque porro mihi adfentieris & illud, ecclesiam, quæ carminibus delectatur, in iis recipiendis, prudentiam, sacrumque poëtam, in condendis iis, decere *ἀκριβείαν*, veram illam & mimime fucatam. Vtraque certe pars, dum suam promouere, dum aliorum æternam salutem studet, testatum faciat, necesse est, se doctrinam diuinitus patefactam, non recte modo percepisse, sed conseruaturam quoque, & cum aliis esse communicaturam. Sed vt de prudentia, quam ecclesiæ, ea in parte

tam

(*) Orat. de gradibus in Theologia, quæ extat T. I. Select. de-
clamat. Melanchtonis p. m. 32.

tam necessariam, inter pia forte desideria hinc inde referendam esse, judicabis, sententiæ tuæ nihil requiram, id ego libere profiteri, non vereor, salua veritate, adduci nequaquam me posse, vt credam, omnes eos, quotquot unquam hymnis condendis operam nauarunt suam, tanta ubiuis *ἀπειθεῖα* vsos esse, quanta ad communicandum cum aliis genuinum Spiritus Sancti sensum, opus esse videbatur.

Ipse arbiter esto, Vir summe reuerende, annon iustæ fuerint causæ viris, priorum post C.N. seculorum, de doctrina puriori meritissimis, & pro ea, tanquam pro aris & focus pugnantibus, *Tertullianis*, puta, *Ephræmis*, *Athanasii*, aliis, culpandi conatus eorum, qui capita orthodoxæ religionis, metro complexa, errore vel Platonico, vel alio quodam, *τῆς ἀπωλείας* hæreseos pleno sermonis genere corrumpere, non dubitarent? Sic, quando recentiori ætate cognitum habemus admodum salutare studium, quod Viri de re hymnica eximie meriti, *Gæzii*, *Cypriani*, *Olearii*, *Serpilii*, *Læscheri*, *Wernsdorffii*, *Schameli* denique, & multo plures, in examinanda theologia, quæ est in hymnis, posuerunt, fraudibus nouaturientium, errores suos, cantilenis propagantium, obuiam ituri, annon ex eodem hoc tantorum virorum, præstito ecclesiæ, tam vtilissimo officio, conijcere liceat, de Theologia, quæ ope hymnorum solet propinari, accuratione sua saltem hinc inde, multum defecta? Atque vtinam omnes, quorum in conficiendis sacris hymnis, occupata unquam, versataque industria est, dictum sibi putassent illud AVGVSTINI, qui, *male nos debere, inquit, veriores, quam disertiores audire sermones, sicut malle debemus prudentiores, quam formosiores habere amicos.* (*) Certe vbi de rebus theologicis sermo est, maxime iis, quæ

(*) L. IX. de catechizandis rudibus, cit. a b. Jo. Andr. Schmi-dio, in, de modo propagandi religionem per carmina, disert. p. 34. sub finem

quæ plebi rudiori, doctrina salutarî imbuendæ, velut ope hymnorum fieri solet, inseruire debent, si omnes hymnopœorum loquendi modi, ab integritate puritateque commendari possent, si mentem Spiritus Sancti, quæ pio sacram literarum scrutatori obuia est, qua decet ἀνεύθετα, secuti fuissent omnes, tum nihil omnino metuendum erat, siue ab erroribus, siue errorum suspicionibus, siue, vt lenius loquar, scopulis, qui, carminibus sacris illati, grauem omnino, alios offendendi, occasionem præbuisse, censendi sunt.

Sola vero phraseologia ad hymnos, in canonem cantus ecclesiastici relatos, applicata, scopulorum numerum non absoluit. Sunt enim alii alii notati scopuli. In his auctor, *poësis, melodia*, alia, quorsum inprimis retulerim carminum probatissimorum nunc *mutationem nunc reiectionem, factorum* nomine comprehensam, *judicia* item *duriora*, de sacris hymnis lata, multos offenderunt, vt adeo non spicas, sed messem inuenias, siquidem colligendis iis tempus insumere, atque operam velis. Vti vero optime præcipis, FRATER, circa noui muneris tui auspiciam de ἀνεύθετα in genere, & eximie quidem, commentatus, (*) *nihil videri hoc æuo nobis, qui doctorum in ecclesia sustinemus personam, magis necessarium, aut majori curandum religione, quam ἀνεύθετων, vere theologicam, in sacri muneris administratione*, sic ego, ad argumentum de scopulis hymnicis delatus, de eo nonnulla, φίλος ἐνεκα, Tecum communicaturus, religioni mihi duco, aliter, atque Tu existimas, iudicare; Scopulos nempe ex hymnis colligenti, opus esse, reor, duce ἀνεύθετα. Atque huc quidem omnis nostra opera, qualiscumque licet, tendet, quam etiam, bona tua pace ac venia, nunc persequemur vterius. Quæris

(*) Prodiit hæc lectu jucundissima commentatio I. de ἀνεύθετα in facti muneris administratione, nostra inprimis ætate necessaria, Torgauiz 1740. Dom. Reminiscere.

ris: quis ordo dicendorum futurus sit, in argumento proposito, pro virili tractando? En summa ejus capita! I. vt de mente mea planius constet, occasione vocabulorum, quibus thema meum constat, nonnulla obseruabo. II. necessitatem argumenti propositi ab objectionibus quibusdam vindicabo. Ac III. denique applicationem της ἀκριβείας ad rem ipsam, regulis quibusdam & obseruationibus, commonstrabo.

I.

Sic igitur, primo loco, ad vocabula deuenio, quæ iudicio mentis meæ, de argumento, quod tracto, verbis exprimendo, in subsidium vocaui. Sunt eorum tria potissimum, græcæ quidem, quod apparet, originis, σκοπελος nempe, ὕμνος & ἀκριβεία. Quorum prius sicut, figuratum esse, constat, in varias aptandum formas, sic idem, ἀπο τῆ σκοπεῖν deriuatum, & proprie locum editum, ex quo circumjacentia intueri queant, rupem item, & prominens saxum denotans, in alienas omnino significationes translatum esse, probatissimorum lectio scriptorum nos non finit ignorare. Dum vero solet, STAGIRITA obseruante, (*) παν ἀσαφες εἶναι το κατὰ μεταφορὸν λεγόμενον, quicquid metaphoricè effertur, obscuritate quadam laborare, monstrato ornatu rhetorico, qui huic uoculæ ex vsu sacrorum æque ac profanorum auctorum adhæret, nostrum erit, allatis in medium peculiaribus quibusdam exemplis, ostendere, qualem nobis de ea, translate accepta, generatim quidem formandam habeamus ideam.

II.

Ordiamur a scriptoribus profanis. Hos inter CICERO

B

ho.

(*) Topic. L. VI. c. II. citante celeb. Christ. Frid. Bernero in disp. exegetico-practica de regulæ herm. περί της ἰσοδυναμίας & συνωνυμίας usu & abusu, Lipsiæ 1723. §. VI. p. m. II.

hominem prodigum lautumque patrimonium conuiuuiis dissipantem, *scopulum patrimonii*, (*) Antonium FLORVS, quum & vultum gereret parricidali ardore suffusum, & ipse parricida esset, *scopulum securitatis publicæ*, (**) eleganter appellauit. Sunt, qui vocem hanc, tralatitie usurpatam, de raucio quodam & agresti, eodemque propterea vitando dicendi genere acceperunt, ad quos GELLIVS spectat, atticarum elegans conditor noctium, (***) qui de Phavorino, philosopho, relaturus, quomodo is adolescentem, veterum verborum cupidissimum, & plerasque voces, nimis prisca, & ignotissimas, in quotidianis communibusque sermonibus expromentem, increparit, *Vive*, inquit, *moribus prateritis, loquere verbis presentibus, atque id, quod a C. Cesare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in, de analogia, libro scriptum est, habe semper in memoria, atque pectore, VT TANQVAM SCOPVLVM, sic fugias inauditum atque insolens verbum*. Habet nempe obsoleta dicendi ratio plerumque aliquid sordidum & vitiosum, quod meretur a censoribus sermonis notari atque corrigi, idcirco tanto consideratius deuitandum, quanto pluris hominis ingenui interest, ne incondito, & abhinc multis annis, jam desito sermone, vel propriæ existimationi noceat, vel aliis existat grauis, atque adeo iustam eorum in se prouocet censuram.

III.

Qui faciunt cum iis doctissimis Viris, faciunt autem permulti, qui non esse nullum profanorum scriptorum in explicanda sacra codicis dictione vsu, generatim quidem, sed
fo-

(*) Obseruante BVCHNERO de commutata ratione dicendi
p. m. 37.

(**) L. IV. c. IX.

(***) L. I. cap. X.

fobrie euicerunt, e quibus, instar omnium, FECHTIVM nominandum esse, limatissimi Vir iudicii JO. HENR. a SEELLEN, obseruauit, (*) atque ii sigillatim, qui stylum Viro- rum θεοπνευστων minime barbarum esse, docuerunt, quod, alatis Augustini, Budæi, Flacii, Mornæi, Bezæ, Alstedii, Riueti denique, testimoniis, GLASSIVS, philologorum sacrorum coryphæus, demonstratum iuit, (**) hi, inquam, nobis non succensebunt, si quandam vocis scopuli propriam translataque significationem e sacris quoque paginis afferamus. Adeamus quæso loca Judic. XV, 8. Jes. II, 21. cap. LVII, 5. atque ibi voculam סעפא quæ rupem, petram, seu scopulum notat, sensu maxime proprio adhibitam esse,prehendemus. Sed vterius progressi, ad psalmum nempe CXIX. ejusdemque comma 113. inueniemus, אֲפֹסֵטֶר סעפא Hieropsalti quosdam nominari סעפא. Metaphoram hoc loco voci inesse, colligimus ex eo, quod Dauides istos סעפא sibi, tanquam legis diuinæ amantissimo, opponit, & odio habet. Nimirum non petrosas ille præaltasque rupes, sed homines intelligit, quibus præ altitudine cordis sui, nihil ejus, quod est in lege Domini, sanum videtur atque rectum. Quinam vero sunt illi? LVATHERVS, chaldæum sine dubio secutus interpretem, qui, de cogitantibus cogitationes vanas, accipit, reddidit: Die fladdergerister. Nec male illud. Superbis enim & elatis hujusmodi hominibus, quibus diuina fordet veritas, nihil reliquum est siue certi, siue recti, vnde

B 2

ne

(*) Meditar. exeget. P. I. meditatione V. annotationum philologicarum in N. T. ex Plutarcho erutarum, specimen complexa, p. m. 145.

(**) Vid. epistola ejus in rhetoricam sacram εισαγωγικην, de eloquentia S. Scripturæ in genere, Libro quinto Philologiæ S. præmissa.

neccessario eos fluctuare oportet, & suspensos animo esse, inconstantisque in doctrina salutis. Hæc GLASSII mei sententia est, (*) cum qua minime omnium pugnat ea, quam e MARPERGERO, doctissimo sacrarum literarum interprete, adfers, (**) quæ istos **הסעפיים** de *inanium subtilitatum inuentoribus ac patronis*, vult acceptos; dum enim subtilia adfectant, & ista subtilitate sua omnibus volunt esse admirationi, id consequuntur facile, vt in omnem inanitatem, siue res eorum, siue verba, respicias, prolapsi, nusquam cum veritate, & adferenda ad cognitam forte veritatem constantia, habitare dicendi sint.

IV.

Ne dubitemus de veritate hujus sententiæ, statim nos conferamus ad locum alium, qui isti Dauidico est quoad rem parallelus. Is extat I. Reg. XVIII, 21. vbi Eliam diuino spiritu afflatum prophetam, habita ad cœtum Israelitarum concione, grauitè increpare, deprehendimus, confundentes religionem, siue, quod idem est, indulgentes sentiendi credendique Libertinismo. Quæris: quo nomine huius furfuris homines appellet? **הסעפיים** vocat, sed quare? ratio in promptu est, nam, rupium instar, elati sunt, & periculum minantur, pro arrogantia sua neutri se parti addicentes, sed nunc huc nunc illuc tendentes, modo Deo seruietes, modo Baal. Itaque verendum est, ne, verum Dei cultum, rectumque de Deo sensum, tam scæda tergiuersatione sollicitantes, ipsam religionis doctrinæque veritatem in dubium vocent, incautos decipiant, ac tantum non patulas atheismo portas aperiant. Quæ causâ est, cur passim in scripturis Deo male audiant. Is enim **הסעפיים** odit per Dauidem, increpat per Eliam, de tam scædo consortio dehortatur per Paulum, immo per eun.

(*) Philolog. Sacr. L. V. Tract. I. c. X. p. m. 275.

(**) Commentat. de *אנשי צדקה*, supra cit. p. m. XVI.

eundem pro mere impossibili declarat, bibere poculum Domini & poculum dæmoniorum 1. Cor. X, 21. Itaque neminem, qui suus esse studet vult distrahi in diuersum jugum cum gentibus, 2. Cor. VI, 14. Quæ, quanto attentius animo peruoluo meo, tanto pluris verba facio VICTORINI STRIGELII, (*) hæc dicta, inquentis, diligenter meminimus ad vitandas confusiones aut fucosas conciliationes religionum. Nemo enim potest duobus Dominis seruire, sed aut Deo aut Diabolo seruiendum est, quia inter hæc extrema nullum est medium. Tam graue monitum, his maxime temporibus necessarium, solerter investigata suppeditauit, verbi כַּוְּנָה improprie accepti, significatio. Interea satis liquere ex his omnibus, puto, scopuli notionem, tam apud sacros quam profanos scriptores, sensu sæpe capi tralatio, eidemque, tali modo acceptæ, & ad res alias applicatæ, generatim quidem inesse significationem siue periculi siue damni, siue alius cuiusdam incommodi, quod quis, neglecta cautione, sentire vt plurimum debet. Immo & illud hinc constare arbitror, scopuli vocabulum quodammodo coincidere cum notione scandali, saltem dati, dictum namque factumque & exemplum prauum publicum est instar saxi, in quod quis incurrens impingit aut etiam collabascit, vt bene monet FEVERBORNIVS Opp.theol. fasc. V. Disp. IV, n. 23. p.m. 798.

V.

Jam, quæ sit cogitatio hujus similitudinis, quando eam transferimus ad hymnos sacros, nunc speciatim indicandum est. Quod antequam fiat, de ipsa hymni notione, & quæ ei adjacent, nonnulla obseruanda sunt. Scilicet τὸ ὑμνεῖν vocabulo, a quo τὸ ὑμνεῖν, quod est carmine celebrare aliquem, descendit, generatim quidem laudis conuenit ac concelebrationis idea. Licet enim, obseruante celeb. WALCHIO, (**)

B 3

dem

(*) Commentar. ad h. l. p. m. 254. Lips. 1591. in fol.

(**) Dissertat. de hymnis ecclesiæ apostolicæ §. II. Jenæ 1737.

dem vox in rebus etiam mali ominis, nec laude dignis, a veteribus potissimum tragicis fuerit adhibita, immo ὕμνος de vituperio, non laude, apud eosdem dicatur, certum tamen atque exploratum est, eam, in noui foederis libris, tantum in bonam partem sumi, & laudis ideam eidem vindicari.

VI.

Cujus celebrationis objectum, si profanos consulas auctores, antiquissimis temporibus, abusu satis notabili, Deos constituisse Deasque, hoc est, idola gentilium, quibus, lapsu temporis, heroës, alique homines annumerati sunt, ex ANTONII van DALE antiquitat. ex marmoribus descriptis, summe venerabilis Dn. D. DEYLINGIVS, (*) ostendit. Qui, dum obseruat, apud gentiles olim homines certos, ad hymnos, in magnis solennitatibus publice cantandos, auctoritate quidem magistratus, constitutos fuisse, ὑμνοδὸς καὶ συν-ὑμνοδὸς appellatos, recte concludit: *quanto magis Christianos decet esse ὑμολογῆσαι Ἐπαιnistas veri Dei?* Decet certe, & constat, gentem eam, si ab hebræa dicefferis, apud quam eadem colendi Dei ratio locum non postremum inuenit, hanc sacrorum partem longe reuerentius habuisse, quam aliæ gentes in vniuersum omnes. Dum enim diuino fruerentur lumine, merito sibi duxerunt religioni, alii, quam vero Deo, hunc deferre honorem. Hinc Apostolum hymnos legimus præcipisse cantandos, non idolis, non numinibus fictitiis, nec fœdis hominibus, sed τῷ κυρίῳ Col. III, 16. Ephes. V, 19. Apostoli vero ipsi vel in carcere canebant, & προσευχόμενοι, ὕμνον τοῦ Θεοῦ. Act. XVI, 17. Quibus vel præceptionibus vel exemplis commoti christiani illi, qui, prima ætate, excellenti in JESUM fide vni omnium maxime florebant, PLINIO referente, (***) non omiserunt, *stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo quasi*
Deo

(*) Obseruat. Sacr. P. III. p. m. 337. seq.

(**) L. X. epist. 97.

Deo dicere secum inuicem. Ex qua veterum christianorum consuetudine, quod obiter addo, non modo constare potest, per *καθ' ἑαυτὸν*, quem Paulus hymnis celebrandum præcepit, post Patrem & Spiritum S. *Christum* potissimum intelligendum esse, huic enim *quasi Deo* cecinerunt, christiani, quorum ad Trajanum mores & religionem Plinius exacte refert; sed & illud inde manifestum euadit, quando ejusdem consuetudinis TERTVLLIANVS, Patrum Latinorum antiquissimus, inicit mentionem, sed ita, vt codices Opp. ejus MScti, vt vt auctoritate pollentes, pro verbis: *Christo quasi Deo*, legant: *ad canendum Christo & Deo*, hæc ultima potius ex Plinii epistola, tanquam exactissima, ita emendanda esse, vt legamus: *Christo vt Deo*, sicut ex SIEGEBERTO HAVERCAMPIO, opp. Tertulliani editore non postremo, (*) celeb. WALCHIVS l. c. §. XVI, erudite obseruauit.

VII.

Admittit hoc discrimen SPENCERVS, (**) & objectum hymnorum apud Judæos quidem solum verum Deum, apud gentiles vero idola fuisse, recte contendit, sed eo vertit, vt inferuiat hypothesi, qua, sicut aliis ritibus Judæorum omnibus, ita musices in genere, & hymnorum sigillatim sacrorum usui, antiquos gentium, sacra celebrantium, mores, occasionem præbuisse, statuit. Cum vero magnus alioqui & disertus ille antiquitatum ecclesiasticarum scrutator *ab affinitate rituum ad relationem eorum respectu originis inter sese*, semper quidem, sed confidenter nimis, concludat, quod *πρωτων* Viri *ψευδος*, in eruditissimo *de legibus hebr. ritualibus* opere admistum, merito appellaueris; prætereaque frustra supponat, musices omne genus prius viguisse in sacris gentilium, quam illud

(*) Legatur interim celeb. HEVMANNVS in poecil. T. I. L. I. p. m. 25.

(**) De legibus Hebr. ritual. L. IV. c. III, edit. Tubingenf. p. m. uoi. seq.

illud peculiari quodam præcepto, de quo is maxime contendit, translatum sit ad sacra Judæorum, & vero, duce omni historia sacra, in procliui sit, demonstrare, (*) usum cantus, tanquam partem cultus diuini nobiliorem, cum ipsis prope modum hominibus cœpisse, seroque illo, siue præcepto, siue permissio diuino, haud satis valide pugnari pro asserendis repetendisque ab infidelium more sacris hymnorum originibus, veremur sane, ut finem, quem sibi propositum habuit, vir nostra laude major, consecutus sit ex voto. Quanquam enim, ad firmandam sententiam, græcorum Patrum urget consensum, parum tamen illud confert, quod facile concedatur, græcos patres plerosque, in ejusdem opinionis tramite, se se præcessisse, perinde, vt ex recentioribus MARSHAMVM. Neque tamen, opinioni, in se lubricæ, & parum piæ, inde aliquod robur accessurum esse, putandum, nisi statuas, multitudinem errantium causæ desperatæ parere patrociniū, quem vero concludendi modum, dudum est, quod sana ratio abnegauit, confer celeb. CHRISTOPH. MATTH. PFAFFII eruditissimam *Diss. pralim. operi spenceriano præmissam, Tubingæ 1732.*

VIII.

Nolumus vero ostendendo huic hymnorum discrimini, per objecta, sibi opposita, notabili, diutius immorari. Nec ad illud digrediemur, quod oritur ex comparatione eorum cum *psalmis* & *odis*. Quapropter quomodo inter se differant *psalmi, hymni* & *odæ*, num forte *argumenti*, quod olim complexi esse putantur ratione, ita, vt psalmi moralia, hymni theologiam strictè dictam, odæ vero diuinam de prouidentia

(*) conf. b. WERNSDORFIVS *diff. pec. de prudentia in cationibus ecclesiasticis adhibenda. thes. I.* & addatur b. JO. ANDR. SCHMIDII *diff. de modo propagandi religionem per carmina, Helmst. 1710.*

tia doctrinam tradidisse, dicendi sint, quorsum sententiæ e veteribus HIERONYMVM, (*) e recentioribus vero b. IAC. THOMASIVM, (**) prolapsos esse meminimus. Aut, si petitum ab argumento discrimen, careat fundamento, quod quidem veri valde est simile, num ad *modum* cantus, veteribus recepti, illud referendum esse videatur, dicendumque sit, Paulum forte respicere tria canticorum genera, apud Judæos vsitata, & vocabulis שמורים שירים comprehensa, quorum quodlibet peculiari, sed nobis incognito modo, fuerit cantum, ita, vt primum ad psalmos, secundum ad hymnos, tertium ad odas trahendum sit, ceu e veteribus, AVGVSTINVS, BASILIVS M. ac HILARIVS, e recentioribus vero STEPH. le MOYNE, & HENRICVS HAMMONDVS existimarunt: (***) licet hi postremi, magni suo tempore viri, dissensu suo efficiant, vt & huic discrimini parum inesse soliditatis rerum intelligentes pridem notauerint. Enimvero quæ ex MOYNIII mente Judæorum vox תהלה paulinæ τὸν ψαλμῶν respondere dicitur, ea ex sententia HAMMONDI conuenit potius in τὸς ὕμνους. Et sane, si dicendum, quod res est, nihil omnino ista, a Judæis allata distinctione, efficitur, ad discernenda cantilenarum genera, a Paulo memorata. Quod si enim cel. DEYLINGIO, (†) & b. WOLFFIO, (‡) præstantissimis philologis, credimus, voces illæ, antea nominatæ, procul omni notato discrimine, adhibentur in sacris. Num vero etiam JO. ZACH. HILLIGERVS, (‡‡)

C

rem

(*) *Comment. in epist. ad Ephes. V, 19. tom. IV. opp. p. 387. edit. JO. MARTIANÆI apud ven. WALCHIVM l. c. p. 16.*

(**) *in præfationibus p. 525.*

(***) *Ille in notis ad varia sacra p. 970. hic in notis ad Eph. V, 19.*

(†) *Obseru. Sacrar. P. III. p. m. 338.*

(‡) *in curis philolog. & crit. ad Ephes. V, 19.*

(‡‡) *in dissert. de psalmorum, hymnorum & odarum discrimine Vitemb. 1720.*

rem acu tetigerit, qui cel. WALCHIO, l.c. obseruante, psalmos de carminibus sacris, majore ex parte a Dauide compositis, & in libro psalmorum extantibus: hymnos de cantionibus, quæ in libris vtriusque sæderis occurrunt, Mosis quippe, Deboræ, Salomonis, Esræ, Danielis, Habacuci, Zachariæ, Mariæ, Christi atque Apostolorum, & odas, de carminibus non θεομνηστικῶν, sed ecclesiasticis, id est a viris, qui pietatis atque aliarum virtutum laude conspicui fuerunt, priuato studio elaboratis, interpretatur. Aut num instrumentorum musicorum vsus solus fuerit proprius psalmorum, hymnorum vero, odarumque non item, quemadmodum SAL. van TILL rationes subduxit. (*) Aut num recte sentias, si cum HOORN-BEECKIO (**) tria cantilenarum a Paulo memorata exempla reducas ad duo, ita, vt odas spirituales, tanquam conceptum aliquem generalem, ideo vltimo loco a Paulo commemorari, statuas, vt intelligatur, has generis, illos specierum, sub istis complexarum, tueri locum. Quid porro de JO. CLERICI existimandum sententia sit, (***) qui, tria ista vocabula, a Paulo adhibita, vnum significare, contendit, quod, e nostratibus, forsan præeunte FLACIO, (†) SCHOMERO, (‡) e reformatis vero, COCCIO (‡‡) persuasum est. Hæc, inquam, & alia, ad hymnorum a psalmis & odis discrimen cognoscendum, facientia, scrupulosius rimari, aut etiam diuersa diuersorum iudicia examinare, nostri non fert instituti ratio, nec, dijudicandis iis, parem, ne quid dissimulemus, fa.

(*) Tractatu pec. sub titulo: *Sing- und Spiel-Kunst, so wohl der alten, als besonders der Hebræer* P. II. Sect. I. §. i. p. 163. addatur JO. GEORG. JOCHII diff. ad Col. III, 16. de studio verbi diuini, Vitembergæ 1727.

(**) In *miscellaneis sacris* L. I. cap. II. p. 308.

(***) In *notis ad HAMMONDI nouum testam.* ad Eph. V, 19. tom. II. p. 297.

(†) in *clauæ*, voce, *sapientia*.

(‡) *exegef.* in epistolas Pauli minores p. 107.

(‡‡) in *Commentar. ad b. l.* cit. JOCHIO, l. c. §. XXIX.

facultatem invenimus. Fuisse aliquod eorum discrimen, saltem tempore Pauli, non negamus, nam 1) Apostolus de tribus his cantionum speciebus, loquitur de re, tanquam satis nota, 2) nullam, interpretationem addit. 3) vniuscujusque horum verborum radix siue origo certa est, atque euidens, & rei, de qua sermo est, optime congruens, quod, docente S. R. Dn. D. ROMANO TELLERO, (*) Lipsiensium ornameto, *indicem dat differentiae, non omnino negligendum*. Modum vero discriminis cum ignarissimis nos ignorare fatemur. Relinquimus hos scopulos criticis dijudicandos, ad ea pergentes, quae majorem habent cum nostra tractatione congruam.

IX.

Quae ut explicatius tradamus, minime omnium praetermittendae nobis sunt hymnorum affectiones, quas, methodi causa, in summam collectas, in *internas* dispescimus & *externas*. Ac illarum quidem vnicam modo deprehendimus, quae petitur *ab hymnorum conuenientia cum Scripturis*. Sicut enim ad hanc tanquam ad lapidem quendam lydium reuocanda sunt, quaecumque, in ecclesiam recepta, nunc salutarem intellectus institutionem, nunc voluntatis inclinationem, promouere debent, ita & hymni, iidemque tanto quidem magis, quanto exploratius habemus, etiam *haeresum propagatores*, loquimur cum summo nostro Cypriano, (***) *ad errorum suorum fines dilatarandos cantionibus, uti solere, non solum propter vim verborum & concentum, in iis conjunctum, sed etiam ob gratiam nouitatis, qua fit, ut vix ullam in rem appetentius ferantur homines, quam in cantus novos, aut sibi ignotos*. Nouit, nempe ha-

C 2

re-

(*) vid. *dissert. sacr. ad causas hermeneuticas spectantium de cas*, p. m. 186. Lips. 1740.

(**) *Diss. de propagatione haeresum per cantilenas, edit. Londinens.* 1720. c. IV. p. m. 12.

refis, quod idem ille, sapienter addit, *hoc modo mentes inermes occupari, & cum sonorum dulcedine nullum non errorem haurire paratas. Nulla enim hic cautio, provisio nulla. Quotus enim quisque veretur, ne cum cantilenis noxia audiat atque discat? Satis cavere creduntur, qui fugiunt prava colloquia & libros perniciosos. Cantiones discunt canuntque complusculi, propter flexionum amabilitatem, soni, quam veritatis cupidiores. Unde prius quam sentiunt errores, suxerunt. Fallor, aut eam ipsam ob causam reperti sunt in primitiva ecclesia, qui, quoties recipiendæ essent cantiones, studii humani, quæque non essent *κατα τα εἴδη* de scripturis sanctorum canonum, ægre id ferrent. Quos etſi, obseruante b. WERNSDORFIO, (*) in viam reduxit, Concilium Toletanum IV. tamen infecutis temporibus recte sentientes, vno omnes ore conspirarunt in eo, nullam in canonem, cantus scilicet ecclesiastici, adſciendam esse cantionem, nisi probatam & exactum cum scripturis consensum præstantem, vel, vt loquitur Synodus Turonensis II. *quæ digna sit forma cantari, quæque fide constet*, vt est apud WERNSDORFIVM l. c. p. 32. Nimirum nulla re magis curatius edoceri de diuinitate argumenti, quod quilibet hymnus continere debet, possumus, nisi instituta ejus accurata ad sacras literas exactio. Hinc demum rectum sobriumque iudicium feremus, num hic vel ille hymnus præditus sit gustu illo spiritali seu sacra illa vi & efficacia, quæ facit ad commouendos hominum animos, retrahendosque a vanissimis hujus seculi deliciis ad intimum illud suavisimumque cum Deo commercium, cum nempe probe constiterit de ejus cum scripturis consensu. Enimuero quanto pluribus gratiæ, a verbo acceptæ, spiritusque, e verbo respirantis, notis fuerit impressus hymnus, tanto suauiores vehementioresque nunc ad intelligendum nunc ad sentiendum res spirituales, canentium in animis, aculeos relinquet.*

§. XII.

(*) Dissert. cit. theſ. IX. §. 1.

XII.

Deum vero immortalem ! quot & quanti, instituto hymnorum examine, inuenti sunt scopuli? Nimirum sicut multi eruditione & pietate præstantes viri in excolendo studio hymnico perquam seduli fuerunt, antiquos hymnos nunc explicando, nunc historiam eorum condendo, nunc memorabilia consignando, quorum nonnulli adducuntur, ab auctoribus relat. innoc. ad Ann. 1705. p. m. 534. sic inuicem non defuerunt, qui, quum animaduertent, esse in ecclesia nostrate, non paucos, qui exemplo veterum hæreticorum, Valentini, Arii, Bardesani, Harmonii, que, hac arte vterentur, vt errores suos hymnis propagarent, officii ratione commoti, & *Athanasium secuti, Arium, ob miseram didiunculas impietatis suæ, quas metris dissolutioribus & elumbatioribus insonare faciebat, culpantem*, id sibi negotii datum esse crediderunt, vt hymnorum, a se probe examinatum, cum scripturis consensum publice negarent, scopulosque adeo hinc inde in suspecta phraseologia occurrentes, notarent. Sed eadem illa cura nouos peperit scopulos. Enimvero, quem is negat consensum, hunc alius asserit, & vtrumque adferre, obserues, illum assertionis, hunc negationis suæ fundamentum. Vterque certe refugium quærit in *parallelismo*, in sui, quem deamat, hymni gratiam, cum scripturis instituto. Credas, hoc admoto ariete, alterum alteri victas daturum esse manus. Nihil vero minus. Nam vtraque pars suum, quem instituit parallelismum, contendit esse genuinum. Itaque phrasis platonica, & cuius non erroris suspecta, dicitur esse Spiritus Sancti. Si negas, adfirmat alter. Si perleueras in sententia, putat habere alter, cur exprobet tibi studium hæretificandi, objiciat *Philosophicum*, traducat etiam asseras tuas e scriptura theses, odioso, *theologiæ cuiusdam formulæ*, scommate. Et quot non tui, contranitentis, causa, audiuntur querelæ de manifesta injuria, ducto ita, ab inuidia, quod

quod quidem existimatur, argumento, alteri illata? Hem vero mare malorum! hem! scopulos, tibi sine, ἀνεβειν nauiganti, non modo graues, sed & ei, quam defendis & adstruis veritati, propemodum exitiosos.

XI.

Fatemur, ea, quæ huc dum recensuimus, esse maximi momenti. Neque tamen, quæ hymnum sacrum externe adficiunt, licet primo quidem intuitu, videri possint leuiores, ob eam causam facile prætermittenda sunt, quod multi multos circa eam rem scopulos sibi visi sunt inuenisse. Sic defectum commemorationis auctoris in hymnis, in canonem cantus ecclesiastici relatis, deprehensum, ὑπελον τι prodere, multi sunt suspicati. Quem in finem iudicium antiquitatis, (*) consiliumque LVTHERI, idem improbantis, adducunt, immo auctores suaeforesque esse solent, vt ab hymnis ἀνομιαις penitus abstineatur, receptis vero, si causæ adsint idoneæ, nuncius mittatur.

XII.

Porro dicendi genus poëticum, quod hymnis adhæret, multis graue fuit atque exosum. Vt de Brownistis nihil adferam de quibus HOORNBECKIUS (**) testatur, *quod abstineant a psalterio in formam metricam redacto, propterea, quod id ceremoniale aliquid, aut pædagogicum, vel papale sonet ac referat*, GISB. tantum VOETIVM (***) commemorabo, qui *luxuriantem, affectatam, & subinde ineptam, immo haud satis theologiam ac tutam sacris poësin*, in hymnis sibi visus est deprehendisse.

(*) Sic, qui synodo Turonensi congregati olim erant, decreuerunt: se se post Ambrosianos, etiam Prudentii Sedulii & Vigilantii hymnos recepturos esse, præter ea, *quorum auctorum nomina non fuerunt in limine prænotata*, obseruante b. WERNSDORFIO l. c. p. 32.

(**) in summa controvers. relig. L. X, p. m. 799.

(***) Politic. eccles. P. I, L. 2. tract. 2. c. 2. §. 3. p. 523.

diffè. Sigillatim in pœfi LVTHERI, quod hæc sit aliquando vulgator, vel seculi genio, & cereo in vitium flecti hominum gustui minus attemperata, multi sibi visi sunt inuenisse, quæ suppeditent causam offensionis.

XIII.

Plura, & forte majora, timeri, a melodiis, mollibus illis, & effœminatis, historiarum peruolutantibus monumenta, obscurum non est. Sic ille Arii liber, *Θυρία* vocatus, damnatus fuit a synodo Nicena, propterea, quod & errores Arii in se contineret, & præterea in eodem occurreret, dicendi genus molle & solutum, atque sotadicis carminibus non ab simile, sicut e *Sozomeni* hist. L. I. c. XXI. cel. CYPRIANVS l. c. annotauit. Sequioribus vero temporibus, quum neglecto veterum Christianorum simplicissimo cantu, qui, quod HEINECCIUS obseruat, (*) *pronuncianti, quam canenti vicinior erat*, adscitus esset Gregorianus ille, sensim paulatimque creuerunt melodiarum artificia, ita, vt suo jam tempore vereretur BERNHARDVS, *ne leuitate cantus homines abducerentur a sensuum utilitate plus sinuandis vocibus intendentes quam rebus insinuandis*, vt est apud b. WERNSDORFIVM l. c. p. m. 40. Quid? quod Germanos legimus, aliquando Romam vocatos, ibique hæresios postulatos *non ob cantilenas ipsas*, sicut vetus docet traditio, a WAGENSEILIO repetita, (**) *sed*

ob

(*) *Abbildung der alten und neuen Griechischen Kirche* P. III. c. 4. §. 7. p. m. 248.

(**) *Libro von Meister-Sängern* p. 503. quem ea in parte corrigiit auctor obs. XVII. *de Cleri Romani controuersia cum Clero Romano, circa Musicam ecclesiasticam*, quæ extat Tom. VII. obseruat. selectar. ad rem liter. spectantium p. m. 378. Idem auctor l. c. obseruat, etiam nostro tempore prodidisse inuidum suum zelum circa monopolium artis cantatoriæ Ludov. Maimburgium, Jesuitam, Marottum taxantem propter melodias in Psalmis Dauidicis adhibitas, quas vocat vn chanfon

ob novos tonos, ab ipsis inuentos, quos grauitati Gregorianæ Antiphonarii Romanenses clamabant repugnare. Equidem negare nolim, hæc talia prodere dominatum factumque quendam pontificium, sicut ex *ALBERTI STADENS. chronico* edit. Schilt. p. 234. *auctor obseruat. select.* in notis excitatus, palam facit, simul tamen patere existimo, etiam per tropos modosque musicos, quos tonos appellamus, ad hymnos applicatos, scopulorum numerum non minutum sed auctum fuisse.

XVI.

Sed &, si temporis rationem habeas, quo hymnorum quisque fuit confectus, multos reperies valde inter se dissentientes, vtrum vetustiores recentioribus an hi illis præstante putandi sint? *Sic quotquot vetustiores sunt, & a LVTHERO huiusque equalibus profecti, iudice WERNSDORFIO (*) tantum spiritum produunt, tantam vim atque præstantiam ostendunt, vt tantum non a Numine ipso dictatos putes. Vsque adeo curæ in iis grauiæ, solida, deuota, diuina inesse dicuntur. In recentioribus contra si a rhytmorum forsitan elegantia discesseris, cætera fere infra mediocritatem sunt posita. Idemque jam multo ante facultas theol. Vitebergenfis, (**) & post eam, CYPRIANVS, (***) vir summus, asseruerunt, quorum iudicia doctissimus piensissimusque SCHAMELIVS secutus est. (†) Inuicem occurrunt, qui sibi religioni ducunt, de veteribus magnificæ fenti-*

mol, & effeminé, qui n° a rien du tout de deuot & de Majesteux comme le chant de l' Eglise catholique reglé par saint Gregoire, dans l' histoire du Calvin, L. 2. p. 99.

(*) *differt. cit. p. m. 65.*

(**) *Im Theol. Bedencken zum Hällischen Gesangbuch an. 1716.*

(***) *Diff. cit. c. V. p. m. 21.*

(†) *Vorrede zum ersten Theil des Evangelischen Lieder-Commentarii edit. 2. Lipf. 1737.*

sentire. Quicquid ea parte vetustatem sapit, hoc ipso, quod sapit, ad palatum non est. Hinc quando apud animum eorum constitutum est, noua condere hymnaria, fere nouas solummodo cantiones & odas exhibent, quæ tamen totæ, iudice WERNSDORFIO, (*) *insullis ineptisque formulis vermiculantur & scætant*. Conf. SERPILIVS contra Damium p.m.109. XV.

Finem propemodum eorum, de quibus nunc sermo est, scopulorum fecissem, nisi illud *fata* prohiberent *duriora*, quibus hymni sacri, nonnunquam succubuerunt. Inter quæ primum merito locum occupant *mutationes* seu textuum potius, quibus hymni constant, fictiones atque refictiones. A quibus ne LVTHERI quidem hymni fuerunt immunes, quod cum suo jam tempore animaduertit ipse, tum grauius indignatus est. (**) Quod si causam sciscitaris mutatarum cantilenarum Lutheri, existimem ego, *in odio* alteram, alteram in aduersariorum ejus *astutia* quærendam esse. Vt enim historia sacra abunde testetur, totum prope orbem christianum votis omnibus expetiuisse repurgationem sacrorum, *in capite* quidem & *membris* suscipiendam, prouti visum aliquando concilio Pisano est, (***) ingens tamen eorum numerus fuit, qui, quum intelligerent, eam, licet non sine numinis prouidentia, opera LVTHERI, euenturam esse, ægerrime id ferrent. Itaque omni nisu Theologo, post hominum memoriam maximo, se se opponebant. Cumque

D

opus

(*) l. c. (**) vid. præf. ejus hymnario Vitembergenfi de anno 1543. præmissa, & a JO. CHRISTOPH. OLEARIO inserta præfat. *seiner jubilirenden Lieder-Freude*. Arnstadt 1717.

(***) vide Sacrorum emendandorum necessitatem asserentem celeb. DEYLINGIUM obseruat. miscell. exercit. XI. §. VI. p. m. 795. addatur *cel. Cypriani præfatio, b. Wilhelm. Ernesti Tenzeli historischem Bericht vom Anfang und ersten Fortgang der Reformation Lutheri, præmissa*. Lipsiæ 1718.

opus ipsum a Megalandro susceptum, impedire non possent, odio incensi, inuidiaque ducti, conuicti illud prosciendebant, eorum veluti plaustra conicientes, nunc in reformationem ipsam, nunc in reformantis personam, nunc in doctrinam ejus, diuino quodam Cælo traditam vindicatamque. Quo pacto fieri non poterat, quin in hujus quoque contumeliæ partem hymni, abs se confecti, venirent, pessime deprauandi. Equidem sunt e Pontificiis, qui LV'THERVM potius mutati in pejus cantus reum faciunt. Ex his nomino tibi *Carolus SCHVLTINGIVM* s. quondam Theol. Coloniae professo- rem qui biblioth. eccles. T. IV. P. I. p. 49. *plerasque inquit, pulcherrimas ecclesie preces, latinas, germanice dum vertit, (scil. LV'THERVS,) peruertit, dum format, misere transformat, mutilat, corrumpit, ad hereticas suas opiniones traducit: de quo late supra in magno cantuali Wittenbergensi, quod fons est omnium harum lacunarum. Inuenio Litaniam corruptam, sine inuocatione sanctorum. Cantiunculam piam: Regina caeli letare, corre- ctam reperio, folio 135. in enchiridio psalmorum & precum Luthe- ri 1557. impresso, de qua correctione eadem actum supra in psalmodia Luneburgensi Lucae Lossii, omnia fere a nobis accepta, in germanicum rhythmicè, ut placeant populo fabule translatae. Verum enim uero, si rem rite ponderes, hæc a LV'THERO suscepta mutatio ipsi ad laudem potius valet, quam ad ignominiam, prorsusque ex vero iudicat eruditissimus acerrimusque rerum a LV'THE- RO gestarum, hoc tempore vindex, JO. HENR. a SEE- LEN, (*) qui vix adductam Schultingii cauillationem e libro e- jus, hodie rarissimo, primus protraxit in lucem, quando, hinc argumentum capiendum esse, docet, pro veritate doctrinæ Lu- theranæ, ipsis etiam aduersariorum obrectationibus stabili-*

en.

(*) vid. *Eclogæ ejus Lutheranæ, s. obseruatt. historiam & rem Lu- theranam illustrantes*, quæ extant in *Stromat. Lutheranis* N. VIII. p. m. 380.

enda. Ostendant interim Pontificii, se tanta æquitate usos esse in hymnos LVTHERI, quanta is vsus est in hymnos veteris ecclesiæ. Annon potius dicendum est, quod plerisque pulcherrimosque LVTHERI hymnos, dum verterunt, peruerterint, dum formarunt, misere transformarint, mutilauerint, corruerint, & nefandum in modum traduxerint? Vt fidem dictis conciliemus, attendamus modo ad vnicam cantilenam LVTHERI; *Ach Gott vom Himmel sieh darein &c.* cujus primam stropham maledicentia aduersariorum ita pervertit:

*Ach Gott vom Himmel sieh darein,
Und lass dich doch erbarmen,
Wie hat Luther die Bibel dein,
So gar verfälscht den Armen,
Er lehrt, der Glaub sey allein gnug,
Man dörrf kein gut Werck thun dazu,
Bey allen Menschen Kindern.*

conf. GOEZIVS, dissert. pecul. de odio pontificiorum in hymnos Lutheri, qui hanc deprauationem ex hymnario quodam Ingolstadiensi adduxit. Aliam ejusdem strophæ corruptionem, e codice quodam MS. Flensburgensi, suppeditat a SEELEN, (*) quæ eandem inuidiæ plenam, vt vt non iisdem elatam verbis, malitiam prodit. Sic enim initium cantilenæ antea nominatæ peruersum legitur:

*Ach Gott vom Hemmel se daran,
Vnd lat dy des erbarmen,
Wo gar hefft Lutter dyn Folck verwört
Bedragen synt de Armen
Dyn Wort he en nicht rechte leert,
Den symplen Luden de wech vorkeert,
De to der Salichkeit leydet.*

Quod ideo adduco, vt appareat, linguis calamisque maledicentissimis inter se veluti certasse aduersarios, cum, quan-

(*) In selectis literariis p. m. 541.

tum odio inuidiæque dederint in corrumpendis Lutheri hymnis, demonstrandum esset. Plura hujus corruptionis exempla qui nosse volet, is adeat b. SERPILIVM l. c. p. m. 102. sq.

XVI.

Ecquis vero est tam dissimilis homini, qui non moueatur hujus offensione turpitudinis? Cum ea certe ita comparatum fateamur esse, ut & optimo cuique fastidium parere, & offensis facile retorquendi ansam præbere potuerit. Sed spiritum mansuetudinis secuti Lutherani, merito sese abstinentur a reponendis calumniis, quibus tandem in magnum sui opprobrium aduersarii seipsos confuderunt, id omnino perspicientes, se se summistali modo ecclesiæ ædificatoribus minime pares esse futuros, veritos præterea, ne hoc pacto rem religionis suæ magis impediunt quam iuuent. Itaque aliam, *astutiæ* nempe, viam ingressi, destiterunt quidem ab inferendis carminibus *Lutheri* opprobriis, imperitis tamen id sunt persuadere conati, non esse LVTHERI, sed veteris ecclesiæ hymnos, quorum nunc passim, ciuitate germanica donatorum, inualeat vsus. Hinc Schultingium supra audiuimus asserentem: *omnia fere a Papistis accepta esse*, loquitur uero de hymnis Lutheri. Consentiant alii apud SERPILIVM l. c. p. m. 103. Itaque *astute* quidem sed non satis *prudenter*, maximam hymnorum LVTHERI partem sibi vindicarunt, sic, ut in eorum hymnariis passim inuenias cantiones nostrates: *HErr Christ der einge GOTTes Sohn &c. Wenn mein Sündlein vorhanden ist, &c. HErr Jesu Christ wahr Mensch vnd GOTT &c. Vom Himmel hoch, da komm ich her &c.* Idque non sine fructu euenisse, ipsi negare non possunt, licet subinde, mutatione instituta, suum immiscuerint fermentum, conf. b. JO. FRID. MAYERI peculiarem dissertat. qua, *quantum Pontificiis reformatio b. Lutheri, ipsis non dissentibus, profuerit*, jam olim iuit demonstratum.

XVII.

XVII.

Eandem cum Socinianis mutationem, hymnis LVTHERI intentatam, susceperunt Reformati, de quibus vid. SERPILIVS l. c. p. m. 107. sq. Cumque hoc malum diu multumque facis, nec obscure, sed extra ciuitatis nostræ pomeria, veluti virus quoddam, serpsisset, tandem nostram pariter occupauit ecclesiam, sed ita, vt initio eam in rem nonnulli peccasse viderentur prorsus leuiter, nam & mutationibus suis finem bonum intendebant, & eas quidem ab omni errore immunes volebant esse. Quorsum STOECKIUM retulerim atque STOCKFLETHIUM, utrumque Episcopum, illum in Holsatia, hunc in Marchia Brandenburgica generalem. Quamquam ii omni conatu suo, vt vt, quod ipsis videbatur, innocente, efficere nequaquam potuerunt, vt rerum intelligentibus viris probarentur. conf. S. R. CLVGIVS *im historischen Berichte vom neuen Nordhäuf. Gesangb.* p. m. 19. Quo magis BVSCHIVM miror, virum de re hymnica alioqui præclare meritum, qui, dum anno 1737. librum emitteret sub titulo: *Evangelische Lieder.* Theologie, non dubitauit pariter, ad varias hymnorum interpolationes animum applicare, ob eam rem merito notatus ob auctoribus *παλαιολογιστων* An. 1738. p. 307.

XVIII.

Omnium vero pessime de hymnis publicis meriti sunt, qui ad eas immutandas nec sine bono, nec sine errore, studiose intruso, accesserunt. Sic DAMIVS omnes illas cantiones, qui doctrinam de justificatione, Liberatoris satisfactioe nixam, sermone puro h. e. orthodoxo & ad spiritus S. mentem sententiamque proxime accedente, traderent, mutilauit, & pro conceptibus veris erroneos suos substituit, sicut post SERPILIVM l. c. REINBECKIVS docet. (*)

D 3

XIX.

(*) Tractatione Theolog. de redemptione per *λυτρον* Halæ Magdeb. 1710. sigillatim præmonitis auctoris isti tractationi præmissis

XIX.

Damium secuti sunt, quotquot exemplo veterum hæreticorum ad errores suos vel incrustandos, vel propagandos carmina noua nunc conscripserant, nunc vetera immutarunt; quorum hæc ætas nostra proh! multo fuit feracissima, saltem, si per nouaturientes stetit, non habituri eramus ullam e pristinis cantionibus piis illis & sobriis, ab errore quodam fontico immunem. Vnicum modo eorum nominabo ex recentioribus hymnorum corruptoribus, *Ludouicum* nempe *Gerhardum*, (*) impii systematis de ἀποκαταστάσει rerum omnium defensorum male sedulum, qui grauem illam spirituque plenam cantionem: *O Ewigkeit du Donner Wort* &c. si per ipsum staret, cuperet profus immutatam, notandus ideo in *παλαιων* ao. 1731. p. 785.

XX.

Non vero a mutationibus solum, sed ab *omissionibus* etiam & *rejectionibus* hymnorum fata, quæ ipsis passim incubuerunt, arcessenda sunt. Omissio ipsa vel integras cantilenas vel aliquos earum loquendi modos spectauit. De quibus omnibus suo tempore & loco plura.

XXI.

Tandem enim ad *judicia varia* de hymnis in se bonis sed sine diuerso lata, deueniendum est. Sic *BARCKLAIVS*, *Quackerorum* facile antesignanus, morem istorum hominum, sacra publica sine cantionibus facientium, defensorum, ad abusum hymnorum, in publicis cœtibus, propter conditionem plerorumque non optimam, satis obuium, speciose prouocat, atque ideo omnem cantum ex ecclesia eliminatum cupit. *Quod ad formalem cantandi modum*, ait ille, *hunc abusum peculiar-*

vbi obseruatum legitur: prodiiisse libellum cantionum in districtu certo, (Hohnsteinensi) in quo cantica illa, quæ satisfactionem Christi docent, vel plane sublata, vel interposita sunt, sine sufficienti causa, p. 23.

(*) vid. ejus *vollständiger Lehr-Begriff des ewigen Evangelii* C. V. §. 780. sq. ao. 1727.

riter habet, quod inde frequenter horrenda & abominanda mendacia, in conspectu Dei, confidenter dicantur. Quæris rationem & causam? respondet ille: Dum omne genus profanorum & impiorum personare beati Davidis conditionem, & experientias non dubitant, quæ quoad eos falsa sunt, neque quoad eos solum, sed & quoad alios magis sobrios & mundos. (*) Is igitur ex ratione in se, ut videtur, fatis graui, de psalmis & aliis id generis cantilenis iudicat, sed sine, quod apparet, non optimo.

XXII.

Sunt ex nostratibus, qui eadem prorsus ratione commoti, de hymnis quidem publicis iudicium ferunt, sed sine prorsus alio. Attendunt illi quidem hymni & eum canentis conditionem, sed non ideo, ut omnem carminum sacrorum usum e cæcibus publicis proscribant, quem potius reuerenter habent & tractant, verum, ut ostendant, cautione immo probatione tui ipsius sedula opus esse, dum carmina dicere Deo constituis, ne, quando optima eorum verba ore profers, vita & moribus, professioni contrariis, te ipsum vel in suspicionem epicureismi & hypocriseos, adducas, vel ipsam, quam profiteris fidei religionem, ludibrio exponas. En! quædam huius iudicii exempla. Sic STRYCKIVS, (*) ad quæstionem, quam tacitus format: an cantilenas alias, neglectis psalmis Dauidicis, satius sit introducere? respondet: *Nos quidem fate-mur melius esse loco multorum hymnorum receptorum, qui sine spiritu conscripti sunt, psalmos Dauidicos introducere, sed oprandum etiam esset, populum eodem spiritu, quo conscripti sunt psalmi, illos canere posse.* Hinc porro inter manifestos abusus referendum esse docet, quod in toto cætu, (vtimur verbis Stryckii,) *nimis sepe hymni canantur, quos paucissimi, & interdum vix tres ex vero sensu canunt, v. g. Jesu meine Freude &c. Meinen Jesum lass ich nicht &c. qui toti, quod addit ille, agunt de plenissima abnegati-one*

(*) Apologia latina, thes. XI, p. 261, apud ven. CYPRIANVM I, c. Cap. III, p. m. 9.

(**) Dissert. de Jure Sabbathi c. IV, p. m. 126, sq.

one mundi & sui ipsius, hos hymnos dum canit populus, annon plerique Deo in faciem mentiuntur? Itaque, pergit, melius esset, in publicis cœtibus tales hymnos rarius canere, & non sine præmonitione, ut plurimum vero tales, quibus aliquid a Deo precamur. Quæ quo fundamento moneantur a JCo, antiquos terminos in rebus, ad ritus ecclesiæ pertinentibus, sæpe præter necessitatem movente, alio tempore dispiciendi dabitur occasio. Jungamus eidem Theologum, nominis inclyti & non morituri. Is est celeb. MOSHEMIVS, qui, pro eo, quo pollet, raro judicii acumine, eo descendit sententiæ, ut statuatur, vix periculosiores, veræ seriæque pœnitentiæ remoras necesse, quam, si, procul adhibita cautione, vltum cantilenarum: *Wo soll ich fliehen hin &c. HErr, ich habe mißgehandelt &c. Ach GOTT und HErr &c.* in publico cœtu admittas. Digna sunt ejus, ut ut prolixiora, quæ hic legantur verba. Ita autem ille: (*) *Es stehen in unsern gemeinen Gesangbüchern viele Bußlieder, worinnen die Affecten der Wehmuth, der Traurigkeit, der Angst, der Furcht eines wahrhaftig bußfertigen Sünders, sehr lebhaft vnd nachdrücklich ausgedrückt vnd vorgestellt werden. Dergleichen sind die Lieder: Wo soll ich fliehen hin &c. HErr ich habe mißgehandelt, &c. Ach GOTT vnd HErr, wie groß und schwer &c. Die gebundene Vbersetzungen der Psalmen Davids, vnd andere mehr, die man leicht finden vvoid. Diese Lieder sind von ihren Dichtern, sonder allem Zweiffel, nicht für alle Menschen ohne Unterscheid, sondern nur für diejenigen aufgesetzt worden, deren Herze so beschaffen ist, das sie die Worte, vvo nicht ganz vnd gar, doch meistentheils auf sich ziehen können, für gebeugte Sünder, mit einem Wort, die mit David den Zorn des HErrn fühlen, vnd vor Vnrube des Herzens sich nicht zu finden vwissen. Einige derselben haben die Bevoezungen, die sie selbst empfunden, durch diese Lieder abschatten, vnd ihr Herz, so zu reden, vor GOTT ausschütten vollen. Andre haben denen, die nach der Weise der Betrübten gerne den Kummer*

(*) *Sitten-Lehre der heiligen Schrift* P. I. Sect. 2. c. 1. §. XI. p. m. 410. column. b. 1q.

mer ihrer Seelen durch Worte, oder durch eine Beschreibung ihres traurigen Zustandes erleichtern wollen, und die Worte nicht wohl finden können, zeigen wollen, wie sie etwa reden, und ihre Noth fürstellen könnten. Es gehören also diese Lieder nach den Absichten ihrer Verfasser, in die Häuser und in die Kammern derer, die in der so genannten ersten und grossen Busse stehen. Und wir lassen sie ohne Bedencken in den öffentlichen Versammlungen singen, worinn zuweilen kaum einer, ja selten einer ist, der sich die Worte, die er ausspricht, und singet, zueignen kan. Ist dieses nicht ein Mißbrauch, den wir billig abschaffen solten, um den Vorwurf eines unvernünftigen Gottesdienstes von uns abzuwälzen? Was bedeuten die Worte: Wo soll ich flichen hin? Weil ich beschweret bin, mit viel und grossen Sünden; wo soll ich Rettung finden? wenn alle Welt herkäme, mein Angst sie nicht wegnähme? Was bedeuten diese Worte, wenn sie aus dem Munde der meisten Glieder unserer Gemeine gehen, die so unbeschritten an Herzen und Ohren sind, und so sicher und unbusfertig dahin vollen? Sie bedeuten nichts, und sind ein leerer Thon, mit dem der, von dem er kömmt, keine Begriffe und Gedancken verbindet. Und wäre dieses noch zu dulden, setzt man denn nicht die rohe und unbefonnene Welt, indem man sie dergleichen Lieder singen läßt, die sie nicht angehen, in der gefährlichen und schädlichen Einbildung, an der sie ohne dem krank lieget, immer fester, daß man seine Sünde bekenne und bereue, wenn man Worte und Redens-Arten heraus stößt, die man vermuthlich brauchen würde, wenn man seine Sünden erkennen und bereuen wolte, und deren sich heilige und gottselige Leute bedienet haben, da sie ihre Sünde vörrcklich erkannt und bereuet haben? Kan einem unbekriben dem ein Lied von dieser Art zu singen, aufgegeben vöird, etwas leichter und natürlicher einfallen, als dieses: Die Lehrer der Gemeine, die den Willen des HErrn besser, als ich, verstehen, heissen alle einen sehr beveglichen, betrübten, und vehmüthigen Gesang anstimmen, ungeacht sie wissen, daß die allermeisten in der Gemeine sehr vöiet von den Gedancken und Bevegungen, vöelche die Worte des Liedes abbilden entfernet sind. Sonder Zweifel bestehet demnach das Wesen der Busse darinn, daß man sich so traurig, als es möglich vor dem HErrn stelle, und seine Gnade nicht anders, als wie das Mitleiden eines Mächtigen dieser Welt, durch wohlgevehl-

te, vnd klägliche Worte zu erlangen sich bemühe. Ich habe alles gethan, was ich schuldig bin, vvenn ich zu Hause mich ebenso verhalte, vnd mit eben solchen Worten die Gerechtigkeit des Richters zu erweichen suche, als ich in der Versammlung gebraucht habe. Vnd heist es nicht neben dem auf gewisse Art das Heiligste entheiligen, vvenn man Worte, die der Geist des HERRN denen, die sich seiner Regierung überlassen gleichsam eingeföfset, mit Fleiß in den unreinen Mund solcher Leute leget, die ihn täglich durch ihren Widerstand betrüben? Der Spötter, der etwa zugegen ist, vvenn etwa eine ganze Gemeine, in der niemand ein Zeichen einer vvorahren Traurigkeit sehen kan, Gott einmützig versichert, das sie mit Angst vnd Verzweifelung ringe, freuet sich, das er etwas in vnsers Gottesdienste gefunden, das er in der Gesellschaft seiner Brüder hernach belachen vnd durchziehen kan. Der Fromme, der aus dem Zeugniß seines Gewissens vveiß, das er in dem Bunde der Gnaden stehe, vnd durch keine Angst der Seelen beunruhiget wird, helt es für rathsaner zu schweigen, als seine Stimme mit der Stimme der Gemeine zu vereinigen, vveil er sich scheuet die göttliche Allwissenheit durch Vnwahrheiten zu beleidigen. Equidem nihil habeo, quod in argumentis, pro demonstrando hoc scopulo, allatis, magnopere desiderem, sicut & ingenue fateor, me Viri incomparabilis merita, *ὁμολογούμενος* magna, omni animi obseruantia venerari ac colere, tamen, si recte sentio, ipse timendo facit, vt timeam, ne sint multi, qui, quando legent verba antegressa: doch eines vverden vvir bey nahe gedrunge hinzuzusetzen, ungeachtet vvir nicht vvißsen, ob es uns alle zu gute halten vverden, forte existimabunt, virum insignem, dum hæc scriberet, intra se se fuisse penitus convictum, non æque velocius hunc scopulum indicari, ac detegi, atque statim futuri sunt, qui credant, ad eum, e medio tollendum, neminem plus virum ingenii habere atque neruorum, quam ipsum celeb. virum. A quo proinde objecti dubii solutionem tanto facilius speramus, quanto magis ex vniuerso literatissimorum hominum cœtu, id quisque mihi dabit, neminem facile, si nostri ordinis viros spectes, inuentum iri, qui subacta
 di-

dicandi facultate & respondendi dexteritate ei sit antepo-
nendus,

XXIII.

Sicut vero is, graui momento inductus, & sine magnopere laudando, de quibusdam ecclesiæ nostræ hymnis publice iudicare instituit, sic ex vero quidem existimat laruatus ille MELODIVS, scribens: *Vnsere Buß-Lieder, die wir in Gesangbüchern haben, sind fast alle auf solche Sünder gerichtet, welche recht grosse Angst der Seelen, wegen ihrer begangenen Sünden haben.* (*) Sed, vbi ad finem respicio, quem ille iudicando sibi constituit, vix alium inuenio, præter convitiandi libidinem, non paucorum e cœtu nostro verbi diuini ministrorum famæ arrosione explendam. Fingit enim sibi, (& cur fictionem non nominem, cum, quod apparet, neminem eorum, quos inculpat, sigillatim indicarit,) fingit, inquam, sibi nonnullos tam impudentes, qui audeant hæreseos propemodum dicam scribere iis, qui maiorem pœnitentiæ gradum, grauiter delinquentibus tam necessarium, asserunt. Ita enim pergit: *Vnd doch muß man sich vverndern, daß so viel Prediger zu vnsern Zeiten so vverfländig sind, daß sie bey nahe den verkätzern, der von grosser Traurigkeit und Angst zur Zeit der Buße reden vill:* Hic aut Melodium, par est, istis suis iactatis, & in opprobrium aliorum sparsis, adjicere vim veritatis, aut necesse est, credere, eum tanto se impudentiæ crimine facere reum, quanto stupiditatis alios se obstrinxisse, fide nondum satis digna, contendit. Idque videmur procul injuria postulare posse, quod ille cauillando finem non facit, sed persequitur, scribendo: *Sie hätten den majorem pœnitentiæ gradum unter einem andern Nahmen, denn vvenn sie einen vor sich bekämen, der seiner Sünde wegen sich recht sehr ängstigte, und traurig wäre, so sprächen sie: er werde vom Teuffel schrecklich angefochten, oder das böse Gevvißsen sey bey ihm aufgevoacht, gleich als vvenn das Aufvoachen des Gevvißsens was anders als Contritio wäre, oder*

E 2

als

(*) Vom Einfluss göttlicher Wahrheit in den Willen p. m. 356. sq.

als wenn des Teuffels Anfechtungen mit der Sünden-Reue nicht verknüpft seyn könnten. Nimirum totus Melodianus scetus enixus est fini, vt ejus, tanquam alterius Ismaelis opera, diuinioribus doctrinis, partim, partim eam profitentibus illudatur (*) quo vel sic tandem posteritati, si qua futura est, confet,

(*) Calumniam omnium grauissimam, ipsi nec MELODIO jurandam, deprehendo l. c. p. m. 518. quando Lutheranos, in vniuersum omnes, solo SPENERO, & affectis ejus, exceptis, tam supine ignorantiae, dicam, an grandis malitiae insinuat, qua adfectos, eo temeritatis processisse, contendit, ut doctrinam de CHRISTO, ejusdemque merito, tradiderint admodum mutilate, vrgendo nimirum solummodo meriti tanti pro tollendis peccatis efficaciam & virtutem, non item ostendendo, quo pacto ab eodem illo efficacissimo merito studium quoque sanctitatis ἀνυποκρίτως oporteat deriuari in homines. Audiamus finistre pronuanciantem, ne ei injuriam intulisse videamur: *Wir Lutheraner, inquit, haben bey nahe 200. Jahr fast von keinem andern Verdienst gewußt, als daß uns Christus durch sein Leiden Vergebung der Sünden verdient, und erworben, und haben also Christum zum blossen Sünden-Vergeber gemacht, auch die Menschen auf keine andere Ergreifung des Verdienstes Christi geleitet, als daß sie nur die verdiente Vergebung ergreifen, und sich solche appliciren solten.* Verearis, profecto, non sine causa, ne citius ruat caelum, quam assertis tuis fidem conciliet MELODIUS. Sed quid ille? Securum te ab omni isto metu jubet esse, ipse securus. Dictorum probationem desideras? en! cumulum earum, pleno vt ajunt, modio tibi admetiendum. Jubet enim te attendere ad nostratium, non vnius & item alterius, sed omnium, habitos sermones sacros. Hos testes esse voluit pudendae mutilationis in argumento tam graui, tamque salutari occurrentis. Si hos repudias, tanquam obtorto collo & minus ad rem, aduocatos, nouos ille & veluti oculatos hujus corruptionis testes tibi sistit, *hymnos nempe sacros, a nostratibus confectos, & doctrinam de merito sanctissimi liberatoris complexos quidem, sed, ea parte, vt existimat ille, valde mancos.* Audi, quaeso, denuo, sed confidenter

ftet, diuino quodam iudicio, non alia, nisi Ifmaelitica huic fec-
turi fata obtingere potuiffe. Mittamus vero MELODIVM,
& qui eum merito, tantisper faltem, nobiscum detestatur, &

E 3

odit,

nimis, pronunciantem: *Alle Predigten, und alle Lieder find
blofs von diefer verdienten Wohlthat voll.* Habes breue &, si
verum fateri velis, admodum leue probationum pondus. Ca-
ue tamen, existimes, nos nullo modo carituros fuisse institu-
tione illa falutari, quæ docet, per paffi pro nobis & crucifixi
Liberatoris meritum fide apprehenfum, studium quoque fan-
ctitatis in nobis fufcitatum, &, tanquam eximium quendam fru-
ctum in vere credentes, vt vt nihil ejus promeritos, deriuat-
um iri, fi vel maxime SPENERVS non veniffet; ftatim enim
a latere MELODIVM habebis, monentem, subdubitanter li-
cet: *und die Lehrer würden vielleicht noch bis auf diesen Tag
von keinem andern Verdienste zu fagen wiffen, wenn nicht
D. Spener, und seine Nachfolger, die andere verdiente Wohl-
that unseres Heylandes, neblich die Kraft der Erneuerung,
und die Gnade der Heiligmachung bekannt, und die Heiligung
fo gut, als die Vergebung der Sünden zum Endzwecke des Lei-
dens Christi gemacht hätten; worüber sie aber bey den Un-
verständigen bey nahe zu Kezern gemacht worden.* Iniquum
vero LVTHERVM! qui CHRISTVM quidem prædicauit,
fed tantum dimidium. Iniquiores nos, qui, tam cæcum tam-
que peruerfum ducem fecuti, ne nunc quidem dimoueri pos-
sumus ab ea, quam is semel nobis monstrauit, via. Profec̃to,
fi, quæ MELODIVS adfert, tantum firmitatis habent, quan-
tum habent calumniæ, actum erit de omni illa siue veritatis
siue pietatis laude, quam, fufceptæ reformationis cauffa, ro-
tus propemodum orbis Megalandro vindicauit, & quam piis
nostris majoribus merito vindicandam habemus. De b SPE-
NERI laudibusque & meritis nihil detractum cupio, vt vt
MELODIVS eidem in rebus, ad grauitatem Theologi perti-
nentibus, *consuetum timorem, eine gewöhnliche Furcht*, tribuat,
l. c. p. m. 376. illud tantum monco, (1) SPENERVM vix æquo
animo laturum fuisse immodicæ & veritati plane repugnan-
tis laudis encomium, in opprobrium maxime aliorum ipsi ad-

odit, ad Cl. Dn. M. ADAMVM BERNDTIVM accedamus, de cantione: *Jesu deine tiefe Wunden*, ita judicantem: *Es wäre nöthig gewesen die Connexion zwischen dem Leiden Christi, und zwischen Vermeidung der Wollust deutlicher zu zeigen.*(*) Sed leuis est scopulus, quod fatemur, neque tamen suo tempore & loco intermitteremus quin, quæ, pro remouendo eo, via ineunda sit, tutissime commonstremus.

XXIV.

Grauiora utique sunt, quæ professi aduersarii *judicando* atulerunt. Etsi enim, quod antea attulimus, vix dubitari potest, fore plerosque inter ipsos etiam aduersarios, qui, si verum fateri velint, existiment, opera hymnorum LVTHERI se se multum profecisse in promouendis sacrorum suorum commodis, tamen non minus certum est atque exploratum, odium eorum aduersus hymnos nostros sæpenumero esse prorfus internecinum & vatinianum. Quid propter hymnum illum, heroico spiritu plenum: *Serua Deus verbum tuum* &c. HOORNBEECKIO teste (**), in anglicam, belgicamque linguam translatum, sæpenumero illi tentarint, inter omnes constat: nunquam tamen, virulentius dicam, an truculentius, nobiscum egerunt, quam, cum, publicis etiam scrip-

ptis

mentum. (2) calumnias Melodianas facile retundi, dummodo obserues, nostrates, cum b. LVTHERO, CHRISTVM spectare non modo vt *donum* sed & vt *exemplum*, inculcare, non modo *fundamentum* sed & *ordinem salutis*, & vtrumque quidem, præeunte ipso Spiritu veritatis, in *theoria* distinguere, in *praxi* vero docere, esse conjunctissimum. Legatur omnino solidissima Dn. a SEELEN dissertatio *de reformatione Lutheri spectante etiam ad mores*, quæ inserta est Stromat. Lutheranis p. m. 56. seq.

(*) vid. ejus *Sitten-Lehre und Leben des Glaubens* ao. 1736. in 8. & conf. *die Fortgesetzte Sammlung* de ao. 1738. p. m. 78. & 90.

(**) In miscell. sacr. L. I. c. XI. p. 35. conf. Haufenii pietat. melicam in præfat.

ptis, criminati sunt, propter eundem illum, quem vix nominauimus hymnum, Augustanæ Confessionis socios *pace religionis* esse indignos. Prodiderunt illud iniquitatis iudicium Jcti quidam catholici, siue potius PAVLVVS LAYMAN-NVS & LAVRENTIVS FORERVS, uterque Jesuita, peculiari quodam, sed in A. C. ejusdemque auctores ac socios valde injurio libro, cujus, hodie rarioris, titulum indicat Vir doctissimus, sæpe nobis & iterum honoris ac obseruantia causa nominandus Dn. JO. HENR. a SEELEN, qui & irritos ejus conatus grauiter detexit, & abominatus est. (**)
 Liceat vero solidissimis egregii hujus Viri obseruationibus superaddere & illam: bene monuisse Theologos Saxonicos *in der Haupt. Vertheidigung*, passim, per pacem religionis veritati doctrinae celestis nullo modo periculum creari, & viam præcludi, eosdemque præterea, inuictis argumentis probasse, (***) luculenta in A. C. pace religionis firmata descripti Antichristi, Romæ quærendi, vestigia deprehendi. Quid igitur peccatum est a nostris aut indignum pace, qua fruuntur, religionis, patratum, quando iidem illi doctrinam LVTHE-RI, e scriptura haustam, & symbolo, auctoritate publica recepto, comprobata, heroicoque hymno assertam, non modo retinuerunt, sed & in hodiernum vsque diem, quoties de Anti-Christo illo magno sermo est, scapham scapham appellare non dubitant? Quo magis vereor, vt laudi duci possit, si qui ex nostris fuere, qui vel intempestiuo placendi studio abrepti, vel, metu periculi, adducti, vel alia denique, quam status vocant, ratione, commoti, satius fore, existimauerunt, abstinere a precibus per hymnum citatum aduersus Romani Pontificis, tanquam Anti-Christi, furores, directis, quam eas, cum aduersariorum offensione, diutius retinere. Quasi ve-

ro

(**) Dissert. de Pseudo Jctorum Dillingensium sic dictæ pacis compositionis scriptorum irritis conatibus, quæ IX. est in Stromat. Lutheranis, p. m. 392. (***) l. c. toto capite 29.

ro Deo & ejus Spiritui, qui corruptelas filii perditionis in verbo suo manifestavit, non magis obediendum sit, quam hominum, prava jurentium, vel etiam appetentium adfectibus? Conferatur SERPILIVS l. c. p. m. 505. qui simul, quod obiter addo, ad sententiam illustris Dn. BOEMERI, *versionem* hujus cantici *latinam* a JO. STRIGELIO profectam, ipso *autographo germanico*, quod LVTHERI est, antiquiorem facientis, atque adeo, verba germanica: *Vnd fleur des Pabsts und Türcken-Mord &c.* ad exemplar latinum, cuius eadem verba ita se habent: *Et frange vires hostium*, examinanda esse, contententis, (*) eleganter & solide respondet.

XXV.

Sed nolo cumulare scopulorum exempla, rem potius huc dum copiose disputatam, definitione complectar. *Per scopulos nempe in hymnis sacris passim occurrentes, intelligo primario quidem dicta, siue loquendi modos hujusmodi, qui hymnum sacrum interne quidem constituunt, sed consensum cum ἰσορροπία sanorum verborum aut egre præstant, aut tantum non mentiuntur; secundario vero facta, hymnum quidem sacrum externe, sed, variis modis, comitantia, e quibus singula ita comparata sunt, ut in ea, tanquam in scopulos, impingentibus, periculum aliquod & damnum, siue verum illud sit, siue apparens, conflare posse videatur?*

XXVI.

Sed ad hos scopulos, vel e medio tollendos, vel caute deuitandos, opus esse reor non alio nisi τῆς ἀκριβείας remedio, legitime applicando. Itaque in hujus quoque notionis enodanda vi & efficacia, intelligo, non nihil esse collocandum operæ. Sed eam in rem ferias mihi fecisti, FRATER, qui pererudita tua commentatione theologica, supra jam excitata, satis ἀκριβῶς explicuisti, quale studium, quantamque animaduersionem in se complectatur ἀκριβεία illa, Theologo, in omni muneris sui parte, tam necessaria. Siue enim in ὀνοματολογίαν intuear

(*) Dissert. de jure precum public. Halæ 1705. p. m. 42. lq.

tuear siue in πραγματολογίαι, utrobique inuenio memoratu digna, & ad vim neruumque vocabuli penitus introspicendum, apprime accommodata, ita, vt hic publice profiteri non erubescam, ejus me commentationis lectione non modo mirifice esse captum, sed hujusmodi etiam doctrinæ femina legere sparsa, quæ inter vulgaria minime collocanda esse statuo. Vnicum est, quod egregiis tuis obseruatis addo, idque spectat ad vsum vocis apud Patres quosdam græcos occurrentem. Ex his, præeunte celeb. Dn. PFAFFIO, (*) primo quidem loco, nomino Tibi ORIGENEM, qui της ἀκριβειας vocabulum adhibet ita, vt rem eo nomino significatam, applicatam voluerit ad lectionem codicis sacri, eo jam tempore variantem. Audiamus ejus verba. Sic enim ille in Commentar. in Io. f. 131. & καταφρονητεον, inquit, της περι τα ὀνοματα ἀκριβειας τῶ ἀπαρλειπτῶς βελομενῶ συνηνη τα ἱερα γραμματα. Το μεντογε ἡμαρτηθῶν ἐν τοις ἑλληνοις ἀντιγραφοις τα περι των ὀνοματων πολλαχι καὶ ἀπο τῶτων ἀν τις πειθειν ἐν της ευαγγελιοις, i. e. interprete HVETIO, non contemnenda est accurata circa nomina diligentia ei, qui voluerit probe intelligere sacras literas. Peccatum quidem frequenter fuisse in Euangeliis ad nomina quod attinet, in Græcorum exemplaribus facile quis hinc persuaeatur. Quod si verum est, quemadmodum nemo rerum gnarus dubitat, το ἀκριβης responde τῶ δοκιμῶ, & LVCIANO auctore, vti e cel. DEY-LINGIO bene obseruas, (**) numus non adulterinus & δοκιμος dicitur ἀκριβης τον τυπον, causam habeo, cur suspicer, Origenem per την των ὀνοματων ἀκριβειαν nihil intelligere voluisse aliud, præter quæsitissimum illud studium, circa genuinas & cum ὑποτυπῶσαι των υἱανωντων λογων exacte conuenientes codicis sacri lectiones, occupatum. Eadem sine dubio mens fuit, PETRO ALEX. siue quicumque demum auctor est fragmenti illius Paschalis, a DIONYS. PETAVIO sub finem Vranologii
F
sui

(*) In Syntagm. differt. theol. c. i. §. 6. p. m. 24.

(**) Commentat. I. de ἀκριβεια §. III. p. VII,

fui editum, qui horam mortis CHRISTI tertiam ex Jo. XIX, 15, asserturus, ad Euangelium Johannis, quod omnium diu-
tissime creditur fuisse seruaturn, prouocat, *ὡρα ην, inquit, ὡρει
πρην καθως τα ἀκριβη βιβλια περιεχει.* (*) Non est huius loci,
multum disquirere, quousque patres quinque priorum secu-
lorum mentis suæ acie in res sacras, critice dijudicandas, pe-
netrarint, quorsum vid. b. BVDDEVS Isagog. c. III. §. IV.
p. m. 549. Nec mihi res futura est cum Deistis, ex hac pa-
trum nonnullorum adhibita ἀκριβεια concludentibus: Sacro-
rum bibliorum libros ita interpolatos corruptosque fuisse, vt
inter genuina & spuria distinguere nunc nemo ualeat: cum
potius contrarium inde patescat & omnis illa, Patribus adhi-
bita ἀκριβεια, indicio sit, si vel maxime eo jam tempore euan-
gelia supposititia extiterunt, nunquam tamen germana &
genuina eorum exempla ita defuisse, horum vt ad *αυθεντια*
veluti ad lapidem quendam lydium probari examinarique a-
dulterata nequiuert: frustra certe laborassent, omnisque eo-
rum opera in commendanda applicandaque ἀκριβεια suscepta,
abiisset in fumum, siquidem omnem omnino in arte critica
facultatem indubitataque eo perueniendi media Patribus de-
negemus. Conf. quæ celeb. PFAFFIVS (**) & b. RAMBA-
CHIVS, (***) ille in ORIGENIS hic in HIERONYMI aliorum-
que gratiam attulerunt. Id ego, rem fini meo accommoda-
tam, obseruo, callidos vocabulorum, tanquam rerum dogma-
tumque vehiculorum, æstimatores patres primitiuos fuisse.
Vnde neminem fore confidimus, qui nobis vitio vertat, si,
patrum vestigia secuti, in posterum quoque examinandis iis
hymnorum phrasibus, in quibus inest quædam heterodoxias
suspicio, quam diligentissime inhæreamus, sic tamen, vt veræ
illius minimeque fucatae ἀκριβειας extrema duo, ex altera qui-
dem

(*) conf. PFAFFIVS l. c. p. m. 139.

(**) l. c. c. I. §. 9. p. m. 30.

(***) Institut. hermeneut. L. III. c. IX. §. V. p. m. 678.

dem parte, *subilitatem nimiam*, ex altera vero insolentem illam pertinacemque sententiæ obstinationem, quam *precisistatem* barbare dicunt, studiose vitemus. Scilicet, vt omne institutum nostrum, qualecunque licet, definitione complectamur, per *ἀνεπίθετον* illam, in Theologia hymnica necessariam, intelligimus *diligentissimum illud studium*, & *animaduerfionem plane singularem*, cuius beneficio, *verbo veritatis*, in timore Domini, adiuti, *adhibitis quidem subinde prudentiæ regulis*, circa extantiora dicta & facta, *quæ hymnum sacrum nunc constituunt, nunc comitantur*, & *aliis cum reuera sunt, tum videntur esse offensionis*, ita caste integre, *sobrieque versamur*, vt *vera a falsis, grauiora a leuibus*, & *inanibus, certa que ab incertis & dubiis probe separantes, tandem, quid dissentiant era lupinis, cognoscamus, atque adeo, promotâ diuini Numinis gloria, & proximi salute, etiam theologiæ hymnicæ suam vindicemus dignitatem.*

XXVII.

Apparet ex hac definitione, cuius singula momenta in posterum v. d. enucleate trademus, nostram qualemcunque operam in dijudicanda phrasæologia hymnorum maxime versaturam esse. Cum enim iudicio b. MARTINI CHEMNICII, at quanti viri! *ecclesia tantum debeat esse grammatica, hoc est, non debeat fingere res nouas, aut noua dogmata gignere, sed ea, quæ à Spiritu S. tradita sunt, debeat discere ex genuina significatione vocabulorum, quibus in tradenda doctrina cœlesti, scriptura vitur*, (*) sponte consequitur, idem quoque studium oportere adferri ad hymnos sacros, qui non modo de ecclesia sunt, sed & propterea sacri dicuntur esse, quod & sacrum argumentum tractant, & in sanctam Christi ecclesiam recepti sunt, fini, vt plebem rudiorem, opitulante Spiritus S. gratia, in veritate sanctificent, prætereaque custodes sint & testes doctrinæ diuinitus reuelatæ ac traditæ, quod sane fieri, nisi grammaticam Spiritus S. teneamus in hymnis, nullo modo potest. Videmurque ista opera tanto quidem

(*) In locis theol. P. II. p. 217.

minus superfedere posse, quanto major eorum, qui hymnos condiderunt, est numerus, quorum phraeologia cum *διδασκαλία ὑγιαίνουσα* aut plane nullam, aut certe difficilem, conciliationem admittit. Quo in examine etsi æquitatem iudicii, quanta fieri potest, prudentia, vbivis sequemur, ne aut in nævus numerentur, qui non sunt, aut in partes inuitos trahamus, aut denique procaciter inuehamur in aberrantes, veremur tamen, ne sint multi, qui vastissimum hoc, & plenum scopulis mare ingredientibus nobis, objiciant alios scopulos, qui tuto præternavigari, nisi, præeunte commoda responsione, non possunt. Itaque, aggresso altero huius commentationis capite, quod remouendis quibusdam obiectiõibus occupabitur, ostensaque ipsius argumenti necessitate, eos ante omnia audituri eramus, qui, castra Libertinorum secuti, objiciunt nobis *theologiam* quamdam *formulariam*, à disciplina CHRISTI, vti quidem illi putant, alienam, sed hoc nostro conatu denuo introducendam, & quæ sunt ejus generis alia. Quibus omnibus pro virili solutis, succedere poterat specimen aliquod scopulorum, è cantione: *JESU hilf siegen* &c. procul omni conuiciandi libidine, modo solius tuendæ ἀνεπίβου theologica ergo, eruendorum & tollendorum, quo vel hac ratione, nonnullorum admirationi, de nobis quidem, tale vnquam cogitare, & scribere, ausis, excitatæ, tandem satisfiat, & inprimis precibus amici cujusdam & fratris, ea de causâ sententiam nostram flagitantis, locus relinquatur. Verum enim vero, cum raptim & properanter meæ qualescunque vel responsiones vel obseruationes effundendæ non sint, sed cum quadam cura elaborandæ, bona Tua lectorumque venia, hoc, quicquid est, operæ alii tempori referuo.

Ad TE potius redeo,
FRATER SVMME REVERENDE,
& de omni felicitate tua, quam adhuc Numen optimum TI-
BI

BI indulfit, impense lætor. Per multa sane sunt, atque præ-
 elara dona, quibus, præ multis aliis, TE esse voluit diuina
 sapientia præditum. Ingenium nobile, idemque multiplici
 ac diuite rerum diuinarum ac humanarum scientia politum,
 linguarum maxime orientalium, quæ ad explanandum fa-
 ciunt, peritia singularis, eruendæ veritatis diuiniore sancta
 capacitas, & tenendæ tuendæque solertia ac cura, orname
 grauiterque dicendi facultas, omnium denique ætatum prio-
 rum, res in ecclesia gestas continentium, haud vulgaris no-
 titia, dotes huiusmodi sunt, quæ cum rarissimis facile com-
 parantur. Ad quas accedit, quod præcipuum est, quod
 eas ornat maxime, quodque in fumum abire earum nullam
 finit, ipsius Dei regimen Spiritus. Sic enim omnibus istis di-
 vitiis vteris, vt earum vsum legitimum adhibeas, fecundæ
 hujus arboris fructus maturos reddas, horum denique mu-
 nerum ita rationem habeas, vt ea scenerata ecclesiæ merito
 dicamus. Scilicet, quam aliis commendas in doctrina, vita
 & moribus ἀρετῆς, eam factò exemploque ita exprimis, vt
 dona, naturaliter insita, cum iis, quæ sunt Spiritus, non
 modo jungas, sed & gloriæ diuinæ, finibusque Deo gra-
 tis, ac honorificis, religiose consecres, ad res honestas,
 graues, necessarias & salutare, cum perpetuo *vnus neces-*
sarii respectu, cultuque applices, atque ad Te ipsum alios-
 que, vere sapientiores reddendos, prudenter dirigas, vt
 nihil in illo donorum vfu sit, quod Theologum dedecet,
 quod Spiritum Christi, siue clam, siue palam extinguat, aut
 suffocet, quod denique impediatur vilo prætextu το ἐπιλασσαι
 τα καρισματα τα κερτονα, siue studium seruens ac perpetuum
 præstantissimorum illorum donorum, quæ ceteris omnibus
 præferre, sanctissimo Zelo, Paulus Apostolus, imperat,
 I. Cor. XII, 31.

Quod si celeberrimo WEISMANNO (*) graues fuerunt

F 3

at.

(*) vid. orationes ejus academicæ, pag. m. 223. Tubingæ 1720.

atque fonticæ caussæ edifferendi triste illud argumentum :
*cur tot eximia Dei dona, nostra maxime etate, ut plurimum sine
 fructu pereant?* intelligo, non minores mihi esse, celebrandi
 gratiam diuinam, quod mentem tuam, in disciplinam Spiritus
 traditam, ita rexit atque flexit, vt non sine voluptate
 cognoscamus, partim ex interiore quam ducis vitæ ratione,
 partim ex scriptis, germanam solidamque pietatem spiran-
 tibus, (*) nihil prius TIBI nihil antiquius haberi illa *κατα
 τον χειρον* Sapiencia, quæ certe efficit, vt multa videas, quæ
 alii ignorant, multa gustes, aliis fastidita, multa assequaris,
 à quibus alii absunt longissime, multa denique euincas, ac
 obtineas cum triumpho diuini Nominis, in quibus nihil aut
 parum proficiunt, qui, gratia inhabitante destituti, sanctum
 illum *ἀναζωπυρισμον*, puritate conscientiæ, precum feruore, cor-
 dis custodia, exercitiorumque frequentia, laboris assiduitate,
 actuum quorumuis viuacitate, perficiendum, segniter sinunt
 languere.

Gratulor TIBI hoc nomine, aut potius ecclesiæ, in cuius
 gratiam, eximias tuas dotes, Numine quidem benedicente,
 ita

(*) Respicio potissimum piam illam & solidam de peccatis quæ piis, incaute agen-
 tibus, obrepunt, deque precibus piorum, quibus repulsam à Deo ferunt, tracta-
 tionem, anno 1736. Lipsiæ editam, itemque illas diuersorum argumentorum
 orationes sacras, quibus, exemplo, gentium Doctoris, inductus, sancto quodam,
 & à pseudopoliticorum prudentiæ huius seculi cultorum longe remotissimo stu-
 dio, solarum animarum lucri faciendarum causa, omnibus omnia fieri contendis,
 ibidem 1739. in lucem emissas. Quæ omnia oratorem sacrum, apte, ornate,
 distincteque dicentem, & aculeos in animis legentium relinquente[m], produunt.
 Vt taceam varias & siue nitorem styli, siue argumentorum selectum, species,
 commendatissimas exercitationes illas, quibus, in scholis constitutus, emissis, sa-
 cras pariter & literarias res egregie adiutam iuisti, quorum numerum init. T. IV.
 actorum historico- eccles. appendix p. m. 1136. qui, & monumenti illius optimo
 Numini pro præstitis beneficiis, abs TE erecti, & aliquot sermonibus sacris
 constantis, & comment. I. de *ἀνεξήγηται* in numeris sacri administratione nostra etate
 summopere necessaria Torg. 1740. facit mentionem. Quibus tamen omnibus tan-
 dem adicienda est elaboratissima tua dissertatio inauguralis prior & posterior
 de interpretationibus scripturæ sacræ factis piis; sed minus accuratis, qua virtutem in-
 dustriamque tuam prorsus egregie nobilitasti, Lips. ad D. VII. & IX. Febr. 1741.

ita excoluisti, vt dubium non sit, quin eidem maturitate scientiæ, iudicii soliditate, consilii copia, experientiæ incremento, diligentia, fortitudinisque robore, inseruias quoque in posterum. Quartum TE *αὐτεὶξ* (*) seu euocatum voluit diuinum Numen, & vbique gratia sua, quod equidem, memini, gratissima TE humillimaque mente prædicare, Tibi adfuit ita, vt eius *ἐνεργεῖα* suffultus, fructum facere multum potueris atque copiosum. Quo etiam factum est, quod, non minus, in non postremis diuinæ erga TE voluntatis, documentis gratissimus numeras, vt certatim sibi expetierint, quassierintque virtutem Tuam, ecclesiæ partim, partim academiæ. Qua in re sicut longe felicior es b. Jo. TARNOVIO, Rostochiensium quondam ornamento, & sacrarum literarum interprete longe felicissimo, de quo, teste b. FRISCHMUTHIO, (***) scribere aliquando, nescio tamen, num satis ex vero, non dubitauit SIXTINVS ab AMAMA: *ecclesias euangelicas ignorare videre pretium huius Viri*, ita ex animi sententia precor, vt, quamdiu militantis ecclesiæ interfueris, (inter sis autem quam diutissime!) Deum non minus propitium habeas, quam bonis omnibus, qui virtutes tuas suspiciunt & admirantur, existas gratissimus. Itaque porro, actisque & habitis, pro collatis in TE eximiiis dotibus, optimo Numini gratiis, pro earum incremento, & secundarum rerum omnium, quibus vteris, prosperrimo

succes-

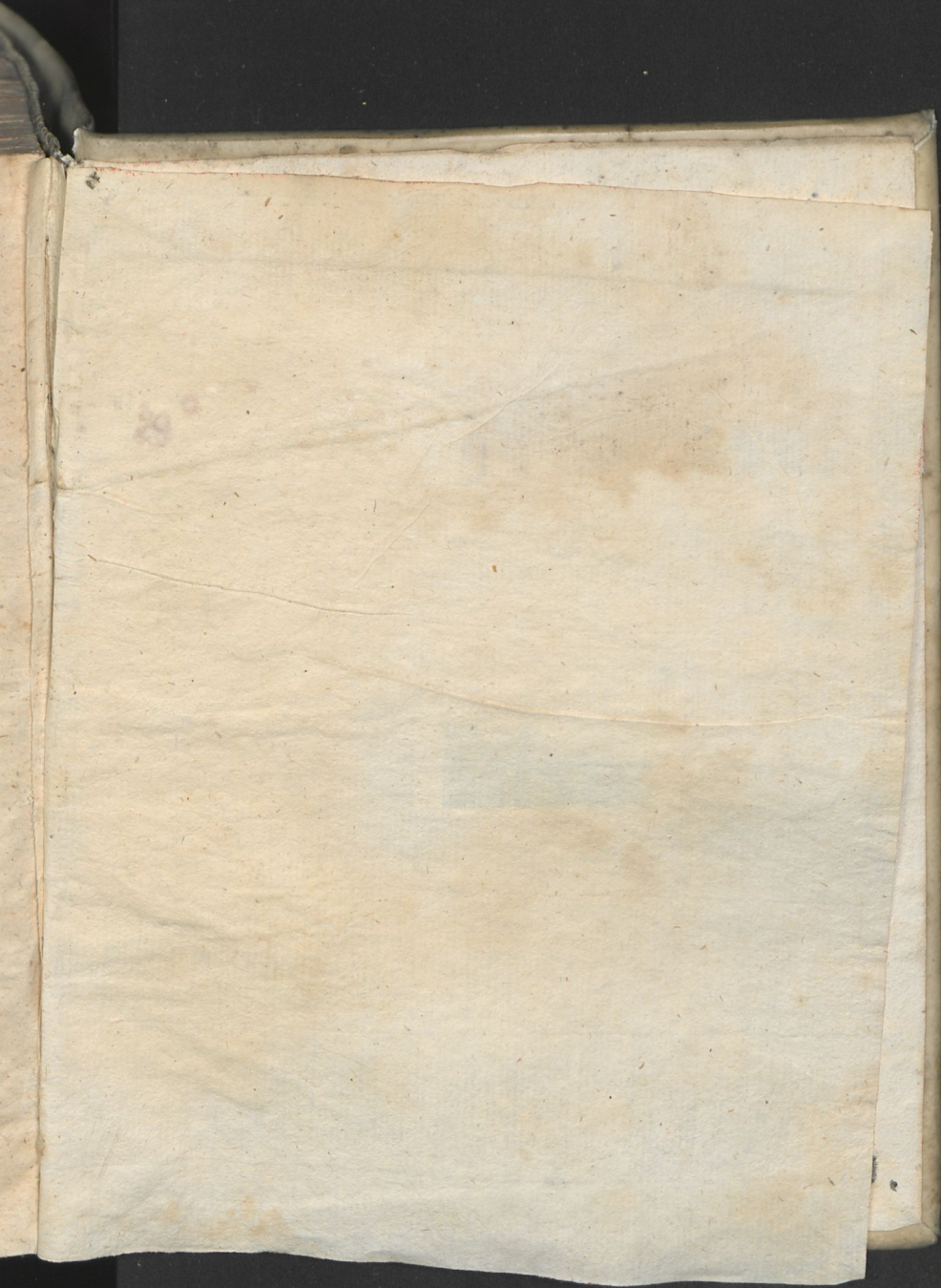
(*) Verbi *αὐτεὶξ* apud sacros profanosque scriptores eam esse significationem, vt denotet, consecrationem & designationem ad munus aliquod, ex Luc. X, 1. & Act. I, 24. PLYTARCHO item & DIONE CASSIO, erudite obseruat celeb. DEYLINGIVS in *obseruati. miscell.* P. I. p. m. 392. lq. qui simul vindicat BASILIVM M. libro de Spiritu & C. XXVII, *αὐτεὶξ* τῶ ἀπὸ τῆς ἰσχυροῦς commemorantem quidem, sed Pontificiorum, solemnium, symbolorum eucharisticorum, simulac consecrata sunt, eleuationi, quam adorationis causa fieri volunt, minime tamen fauentem.

(**) vid. exercitium eius acad. ad loca quadam Scripturæ illustranda Deut. XXXIII, 2. Psalm. L, 2. Esai. XXI, 7. Malach. IV, 5. 6. Jo. XVI, 7. quibus Turcarum, Persarumque doctores, Muhammedam veri nominis & à Deo promissum fuisse prophetam, probare satagunt. §. 7. Jenæ 1685.

48 * () *
 successu, semper vota nuncupo, præcipue hac tempestate, qua
 intelligo, nulla re magis indigere agitatam variis discriminibus ec-
 clesiam, quam Viris Tui similibus, hoc est, talibus, qui pro incor-
 rupta veritate, e purissimis Israël's fonte elicitæ, tanquam pro aris
 & focis, pugnent, & eam, cum germana illa solidaque pietate
 conjunctam, habita vbiuis veræ ἀληθείας ratione, constanter tue-
 antur & adferant.

Faxit Deus, vt, diu sospesagas & incolumis, vt honoris nouum
 decus, sententiis suffragiisque adeptum, virtuti semper resonet tuæ,
 tanquam imago viro, vt itidem occupationes grauiissimas, in ἐπι-
 σκοπῆς, TIBI creditæ, functione sustinendas, semper leuet fructus glo-
 riæ futuri seculi, qui tanquam merces, virtutis & sollicitudinibus
 tuis gratiose promissus, TE maneat; vt interea, antequam iste fructus
 ad TE redeat, præsentissimo semper diuino fruaris præsidio, quo-
 ties e voluntate Heri tui TE accingis, ad exsequendam eius volun-
 tatem, seu τὴ βασιλειᾷ το ὄνομα τὸ Κυρίου ἐνώπιον τὴ λαοῦ, quibus signi-
 ficantissimis verbis, a JO. HENRICI SCHARBAV eleganter ex-
 positis, (*) tum Ananiam, de sua ad Paulum legatione anxium, vt
 intrepido animo proficisceretur, informat, tum grauitatem mune-
 ris Paulini indicat ipse Dominus Act. IX, 15. Annuat candidis meis
 votis Deus, & quod repetitis precibus voueo, TE, cum TVIS, ex
 animi sententia jubeat valere. Quod reliquum est, id, velim TIBI
 persuasum habeas, me summo studio & contentione in id incubi-
 turum, vt amicitia nostra, licet vnica modo, sed suauis data occa-
 sione, contracta, nunquam obliteretur, meaque cura in tuendo au-
 gendoque tuo in me amore sic eluceat, vt non tantum TIBI, sed &
 aliis, testatissimum sit, futurum neminem esse, quamuis multi sint,
 qui TE mirifice diligant, qui mihi in TE amando & colendo re-
 spondeat. Hoc si TIBI, qualicunque hoc scripto, cujus & tenui-
 tatem æqui consulas, & tarditatem beneuole excuses, velim, decla-
 rare poterò, vt non verba TIBI dedisse, sed rebus id confirmas-
 se, intelligas, id, quod maxime mihi in votis est, me
 consecutum esse putabo.

(*) In obseruat. sacr. P. I. p. m. 137.

99 A 6909

ULB Halle

3

003 931 315

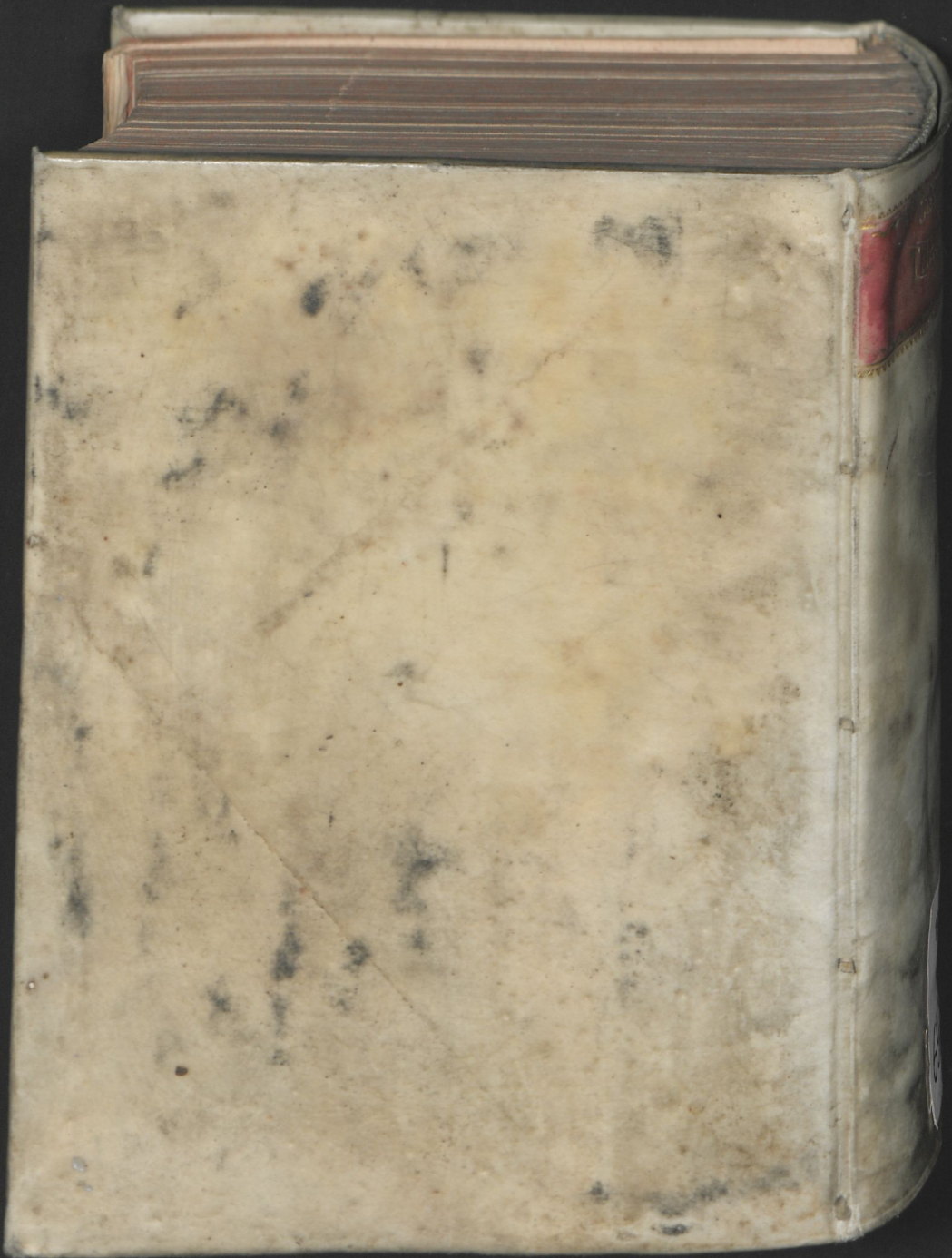
Sl

VD 17

Reho

Hi. 69.

38
34

M. AVGVSTI GVILIELMI
REINHARTI,
ECCLESIAE HERINGENSIS PASTORIS PRIMAR. ET
CONSISTORII ADSESSORIS
DE
SCOPVLIS QVIBVSDAM EX HYMNIS
CVM AKPIBEIA, COLLIGENDIS,
COMMENTATIO I.

AD VIRVM
SVMME REVERENDVM, AMPLISSI-
MVM ATQVE DOCTISSIMVM
DOMINVM
JO. CHRISTIANVM
STEMLERVM,
THEOLOGVM DOCTRINÆ PARITER ET GER-
MANÆ ILLIVS SOLIDÆQVE PIETATIS LAV-
DE EXCELLENTEM,
HODIE APVD TORGAVIENSES PASTOREM PRIMARI-
VM, ET EIVSDEM DIOECESIOS EPHORVM GRAVISSIMVM AMICVM
SVVM ET VETERANVM, ET VENERANDVM,
SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES,
LIPSIAE HOC IPSO, QVØI AGITVR, ANNO MDCCXXXI.
SOLENNI RITV CAPESENTEM,
ΦΙΑΓΑΣ ΕΝΕΚΑ, ET CONGRATVLATIONIS
ERGO PERSCRIPTA.

SONDERSHVSAE,
LITERIS IAC. ANDR. BOCKII, TYPOGR. AVLICII

